

Diskurssianalyysi vankilaopettajien työstä ja sen merkityksellisyyden rakentumisesta

Noora Liimatta
Pro gradu -tutkielma
Erityispedagogiikka
Kasvatustieteiden
laitos
Turun yliopisto
Maaliskuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden laitos

LIIMATTA, NOORA: Diskurssianalyysi vankilaopettajien työstä ja sen merkityksellisyyden rakentumisesta

Pro gradu -tutkielma, 63s., + 4 liites.

Erityispedagogiikka

Maaliskuu 2021

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vankilaopettajien työtä ja sen merkityksellisyyden rakentumista. Tutkimuksen kohteena olivat suomalaisissa vankiloissa ulkopuolisen koulutustarjoajan toimesta työskentelevät opettajat. Tutkimusaihetta lähestytään ensin teoreettisen viitekehyksen kautta, jonka keskiössä ovat merkityksellisyyden käsite, sekä suomalainen vankilaopetus.

Tutkimus on laadullinen ja sen tutkimuskysymykset olivat seuraavat: mikä vankilaopetustyöstä tekee merkityksellistä? Entä mitkä työn merkityksellisyyttä rakentavat merkitystekijät korostuvat vankilaopetustyössä? Tutkimus toteutettiin puolistrukturoitujen teemahaastatteluiden avulla. Haastateltavia henkilöitä tutkimuksessa oli yhteensä seitsemän, joista yksilöhaastatteluja oli kuusi ja yksi ryhmähaastattelu. Aineiston keräämisen jälkeen se analysoitiin diskurssianalyysiä käyttäen. Lisäksi analysoinnin apuna hyödynnettiin teemoittelua ja taulukointia, jolla aineistosta saatiin tiivistettyä tutkimuksen kannalta vain relevantin tieto. Aineistosta muodostettiin lopulta yhteensä viisi diskurssia, jotka kuvaavat työn merkityksellisyyden rakentumista vankilaopetustyössä. Nämä diskurssit muotoutuivat muun muassa työyhteisön, opetusympäristön, muiden auttamisen, itsensä kehittämisen sekä työntarpeen ympärille.

Tutkimustulokset osoittavat, että voimakkaimpana diskurssina vankilaopettajien työn merkityksellisyyden rakentamisessa vaikuttavat työyhteisöön ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen liittyvät tekijät. Heikoimpana taas näyttäytyi palkkauksesta ja työntarpeesta rakentuva diskurssi. Nämä tutkimustulokset kertovat työn merkityksellisyyden rakentuvan monesta työelämän eri osa-alueesta, eivätkä ne ole toisiaan poissulkevia. Työn merkityksellisyyden ylläpitämisen kannalta on kuitenkin tärkeää tietää, millaisista taustatekijöistä se koostuu ja miten sitä voidaan lisätä. Vankilaopetustyön kannalta erityisen tärkeänä näyttäytyykin muiden työyhteisön jäsenten kanssa toimiminen sekä työyhteisöön kuuluminen. Myös työntekijän ja esihenkilön välinen suhde kuuluu tärkeäksi osaksi työyhteisössä toimimista. Jotta vankilaopettajat kokisivat työnsä merkitykselliseksi, olisikin ensiarvoisen tärkeää panostaa yhteishengen sekä yhteenkuuluvuuden tunteen luomiseen koko vankilahenkilökunnan kanssa.

Asiasanat: työn merkityksellisyys, opettajuus, vankilaopetus, vankilakoulutus, diskurssianalyysi

Sisällysluettelo

| | |
|----------------------------------------------------------------------------|----|
| 1 Johdanto..... | 4 |
| 2 Mitä on merkityksellisyys?..... | 7 |
| 2.1 Merkityksellisyyden käsite..... | 7 |
| 2.2 Merkityksellinen työ..... | 8 |
| 2.3 Motivaatio osana merkityksellisyyttä | 11 |
| 3 Vankilaopetus..... | 13 |
| 3.1 Vankilat meillä ja maailmalla | 13 |
| 3.2 Suomalainen vankilaopetus | 15 |
| 3.2.1 Perusopetus vankilassa | 17 |
| 3.2.2 Toisen asteen koulutus vankilassa | 18 |
| 3.2.3 Korkeakoulutus ja muut opinnot vankilassa | 20 |
| 3.3 Opettajuus vankilassa | 20 |
| 3.4 Aiempi tutkimus..... | 23 |
| 4 Tutkimuksen toteuttaminen | 25 |
| 4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset..... | 25 |
| 4.2 Tutkimusaineisto ja aineiston tuottaminen | 26 |
| 4.3 Tutkimusmenetelmät..... | 28 |
| 4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus..... | 32 |
| 5 Tulokset..... | 35 |
| 5.1 Yhteenkuuluvuuden tunne -diskurssi | 37 |
| 5.2 Vankilaopetustyön luonne -diskurssi..... | 40 |
| 5.3 Heikomman puolella oleminen -diskurssi..... | 44 |
| 5.4 Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen - diskurssi..... | 46 |
| 5.5 Työtä on tehtävä -diskurssi | 48 |
| 6 Pohdinta..... | 51 |

| | |
|-----------------------------------------------------------------|----|
| 6.1 Tulosten tarkastelu..... | 51 |
| 6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimus | 56 |
| Lähdeluettelo + liitteet | 59 |
| LIITE 1. Haastattelukutsu | 65 |
| LIITE 2. Haastattelurunko..... | 66 |
| LIITE 3. Tietosuojailmoitus | 67 |
| LIITE 4. Näyte analysoinnissa käytetystä taulukoinnista | 68 |
| KUVIOT | |
| Kuvio 1. Diskurssin käsite Pietikäisen ja Mäntysen mukaan..... | 29 |
| Kuvio 2. Diskurssin käsite tässä tutkimuksessa..... | 30 |
| TAULUKOT | |
| Taulukko 1. Työn merkityksellisyyttä rakentavat diskurssit..... | 35 |

1 Johdanto

Suomalaisen vankeinhoitolaitoksen ja siihen sisältyvän vankilaopetuksen tarkoituksena on edesauttaa vankia elämänhallintaan liittyvissä taidoissa, ja siten tukea hänen valmiuksiaan rikoksettomuuteen sekä yhteiskuntaan sijoittumista rangaistusajan jälkeisessä elämässä (Koski & Miettinen 2006, 27).

Vankilaopetuksessa vangilla on mahdollisuus osallistua sekä yleissivistävään peruskoulun ja lukion mukaiseen opetukseen, että ammatillisiin opintoihin riippuen vangin omista mielenkiinnon kohteista sekä vankilan opetustarjonnasta. Vankilassa toteutettavasta opetuksesta Opetushallitus (2020) linjaa seuraavanlaisesti: ”Vankilassa toteutettava koulutus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan ja pohjautuu ensisijaisesti kansalliseen lainsäädäntöön ja sen soveltamiseen. Vankien opetuksen tulee vastata yleisessä koulutusjärjestelmässä annettavaa opetusta.”

Vankila on perinteisestä oppimisympäristöstä poikkeava, ja siellä opetuksen parissa työskentelevät henkilöt ovat poikkeavassa tilanteessa itsekin. Oppilasaines vaihtelee paljon esimerkiksi aiemman koulutustason perusteella ja perusopetuksen parissa on usein aikuinen ihminen pienen lapsen sijaan, joista suurin osa tarvitsee opiskelussaan erityistä tukea (Karsikas, Kuivajärvi & Mäki 2009, 72). Noin 300 vankiloiden ulkopuolista opettajaa työskentelee vankilaopetuksen parissa ja noin 80 henkilöä vankiloiden sisäisestä henkilökunnasta työskentelee vankilaopetuksen parissa esimerkiksi apuopettajan tai ohjaajan roolissa (Karsikas ym. 2009, 61—62). Vaikka vankila opetusympäristönä poikkeaaakin hyvin paljon opettajan tai ohjaajan perinteisestä työympäristöstä, voivat siellä esiintyvät haasteet niin opetuksessa kuin oppilaiden kanssa olla hyvinkin samankaltaisia kuin missä tahansa luokkahuoneessa. Vangeilla on kuitenkin usein vaikeuksia oppimisen ja elämänhallintataitojen sekä motivaation kanssa, mikä haastaa opettajaa entisestään. Vankilaopetus vaatii opettajalta erityisiä sosiaalisia taitoja esimerkiksi oppilaan

kohtaamisessa, jotta opetustoiminta toimisi toivotulla tavalla ja tukisi vankia kohti rikoksetonta elämää. (EPEA 2012.)

Oikeanlaisen tuen sekä laadukkaan opetuksen kannalta olisikin tärkeää, että myös vankilaopetuksen parissa työskentelevien henkilöiden työhyvinvointia pystyttäisiin tukemaan riittävästi. Erityisen tärkeää olisi selvittää mikä näitä työntekijöitä motivoi työssään, ja mikä tekee vankilaopetustyöstä heille merkityksellistä. Huomionarvoista on myös se, että työn merkityksellisyys pohjautuu yksilön inhimilliseen tarpeeseen tehdä tai tuottaa jotain merkityksellistä elämässään, ja sen puute on yhteydessä mielenterveyden ongelmiin. (Martela & Pessi 2018.) Mikäli siis vankilaopetuksen työntekijä ei koe työtään riittävän motivoivaksi tai merkitykselliseksi, heijastaa se paitsi opetukseen ja oppilaisiin, myös työntekijän omaan hyvinvointiin. Vankilaopetuksen parissa työskentelevistä henkilöistä on kuitenkin saatavilla tietoa vain hyvin rajallisesti, eikä heidän työhyvinvoinnistaan ole kovinkaan laajasti tehtyä tutkimusta Suomessa, vaikka itse vankilaopetuksesta tietoa löytyy jonkin verran niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin tarkastella vankiloiden tarjoamaa koulutusta Suomessa sekä keskittyä erityisesti sen parissa työskentelevien henkilöiden kokemuksiin työstään. Tutkimuskohteena ovat vankilaopetuksessa työskentelevät opettajat sekä se, mitkä tekijät vaikuttavat heidän kokemukseensa työn merkityksellisyydestä. Erityisesti toimenpiteiden sekä jatkotutkimuksen kannalta vankilaopetuksen työntekijöiden työmotivaatioon ja työn mielekkyyteen vaikuttavat tekijät ovat ensiarvoisen tärkeitä selvittää. Tällöin niitä voidaan myös pitää yllä ja kehittää, jotta työntekijät voisivat työssään kokonaisvaltaisesti hyvin. Tämä pro gradu -tutkielma jatkaa kandidaattitutkielman teemaa suomalaisesta vankilaopetuksesta, siitä miten se koostuu ja millä tavoin se suomalaisissa vankiloissa ainakin teorian tasolla toteutuu. Teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan ensin merkityksellisyyden käsitettä sekä sen merkitystä työssä. Toinen osa teoreettisesta viitekehyksestä on keskittynyt merkityksellisyyden kontekstiin tässä tutkimuksessa, eli vankilaopetukseen, sen rakenteeseen ja opettajuuteen.

Tutkielma on keskittynyt työntekijöiden kokemusten lisäksi myös erityispedagogiselle opetuskentälle: vankilassa tapahtuva opetus poikkeaa perinteisestä opetuksesta paitsi itse oppimisympäristön myös erilaisten oppijoiden suhteen. Nämä oppijat eivät ole erilaisia johtuen poikkeuksellisista oppimisolosuhteista, vaan erilaisia oppijoita tarkastellaan erityisesti heidän erilaisten oppimistapojen ja oppimisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Näihin oppimistapoihin ja tarvittaviin tukiin voivat vaikuttaa niin yksilölliset oppimisvaikeudet kuin esimerkiksi sosioekonominen asema eletävässä yhteiskunnassa. Vankien tuen tarve opetuksessa on oletettavaa, sillä arviolta jopa joka toisella vangilla on todettu jokin oppimisvaikeus, ja useimmiten kyseessä on eriateinen lukihäiriö (Karsikas ym. 2009, 72). Siksi tutkielman taustalla onkin olennaista huomioida myös opetukseen liittyvä teoria kokonaisvaltaisesti, eikä pelkästään vankilaopetuksen muotoutuminen järjestelmässä.

2 Mitä on merkityksellisyys työssä?

2.1 Merkityksellisyyden käsite

Mieli ja merkityksellisyys yksilön elämässä pohjautuvat inhimilliseen tarpeeseen merkityksellisestä toiminnasta, ja sen puute nähdään usein hälyttävänä osana masennusta tai itsetuhoisuutta. Yksilön kokemus merkityksellisyydestä sekä merkityksellisestä toiminnasta koostuu usean elämän osa-alueen summana ja heijastaa siten myös yksilön työelämään. (Martela & Pessi 2018, 1.) Mieli ja merkityksellisyys niin työssä kuin elämässä syntyvät ennen kaikkea yksilön havainnoista ja kokemuksista ympäröivästä maailmasta. Näiden rakentumiseen vaikuttaa myös yksilön henkilökohtaisten havaintojen lisäksi sosiaalinen ympäristö sekä sen asettamat normit, joissa yksilö elää. Tällaisia vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi ympärillä vallitsevat arvot ja asenteet. (Rosso, Dekas & Wrzesniewski 2010, 94.)

Mielen ja merkityksellisyyden käsitteet eivät ole kuitenkaan täysin yksiselitteisiä: ne ovat poikkitieteellisiä käsitteitä, joita on tutkimuksissa lähestytty sekä psykologian että sosiologian näkökulmasta, eikä niille ole selkeää yhtenäistä määrittelyä. Martela & Steger (2016) ovat tarkastelleet merkityksellisyyden käsitettä psykologisen tutkimuskentän näkökulmasta, ja muodostavat merkittävän eron elämän merkityksellisyyden ("*meaning in life*") ja elämän tarkoituksen ("*meaning of life*") välillä. Elämän tarkoitus voidaan nähdä paljon kokonaisvaltaisempana kysymyksenä siitä, miksi elämää ylipäätään on ja mitä varten se on, kun taas elämän merkityksellisyyttä tarkastellaan nimenomaan yksilön subjektiivisten kokemusten kautta. (Martela & Steger 2016, 532.) Merkityksellisyyden yksilöllistä kokemusta tarkasteltaessa onkin syytä huomioida, että esimerkiksi työelämässä tunne työn merkityksellisyydestä voi syntyä sekä ulkoisten että sisäisten tekijöiden kautta. Näillä tekijöillä tarkoitetaan merkityksellisyyden muodostumista esimerkiksi yksilön sisäisten tarpeiden täyttämisen kautta tai vaihtoehtoisesti yksilön saamien ulkoisten hyötyjen kautta. Mitä tahansa kautta yksilön kokemus merkityksellisyydestä

syntyikin, ei kumpikaan edellä mainituista kokemuksista ole toista huonompi tai vähäpätöisempi. (Veltman 2016, 4.)

Jotta merkityksellisyyden käsitteestä saadaan riittävän laaja sekä tarkoitukseensa sopiva määritelmä, on tutkimuksen kannalta tärkeää tarkastella näitä määritelmiä yhdessä ja erikseen, sekä niiden aiempaa yhteyttä tutkittavaan ilmiöön.

2.2 Merkityksellinen työ

Usein työtä ajatellaan lähinnä yksilöstä ulkoisena tekijänä, joka tuottaa arvoa tai mahdollistaa sen. Todellisuudessa työ on yksilölle monesti paljon henkilökohtaisempi ja työn merkityksellisyys syntyy monen osatekijän summana, kuin vain ulkoisen hyödyn tuottamisena. (Veltman 2016, 2).

Vaikka mielen ja merkityksellisyyden käsitteet ovat keskenäänkin samankaltaisia ja niitä käytetäänkin usein päällekkäisesti, on niillä työelämässä havaittavissa selkeämpi merkitysero. Siinä missä merkityksellisyydellä (*"meaningfulness"*) tarkoitetaan yksilön työlleen antamaa merkityksen määrää, työn mieli (*"meaning"*) taas pohjautuu nimenomaan siihen minkä tyyppisen merkityksen yksilö työlleen antaa. (Rosso ym. 2010, 94—95.) Bateman & Barry (2012) korostavatkin yksilön subjektiivista kokemusta merkityksen antamisessa työlle: merkityksellinen työ ei ole työn tai yrityksen määrittelemä, vaan yksilö itse etsii työlleen merkityksellisyyttä ja siten luo sitä aktiivisesti. (Bateman & Barry 2012, 1000.) Both-Nwabuwen, Dijkstran & Beersman (2017) tekemän tutkimuksen mukaan jo pelkästään *merkityksellinen työ* -käsitteelle on kuitenkin löydettävissä jopa 14 toisistaan poikkeavaa määritelmää. Huomionarvoista onkin, että vaikka merkityksellisen työn käsitettä on syytä tarkastella useasta eri näkökulmasta, vaikuttaa tällainen käsitteellinen epäselvyys jatkuvasti myös käsitteen rakentumiseen. (Both-Nwabuwe, Dijkstra & Beersma 2017, 1.)

Kenties yksinkertaisimmillaan merkityksellinen työn ovat määritelleet Lepisto & Pratt (2016) joiden mukaan merkityksellistä työtä voidaan

tarkastella kaksijakoisesti: merkityksellisyys rakentuu joko toteutumisen näkökulmasta (*a realization perspective*) tai perustelun näkökulmasta (*a justification perspective*). Toteutumisen näkökulmasta merkityksellinen työ luodaan tarpeiden, motivaatioiden tai halujen kautta, joita se täyttää tai toteuttaa, ja jotka ovat kiinteästi yhteydessä yksilön kokemukseen itsensä toteuttamisesta. Toteutumisen näkökulman ydinongelmaksi Lepisto & Pratt kuvailevat yksilön vieraantumista työstään, jolloin työn koetaan palvelevan jonkun muun tarpeita paitsi yksilön omia, eikä se tällöin tunnu merkitykselliseltä. Työssä voidaan nähdä ilmenevän merkittäviä puutteita, jotka vaikuttavat negatiivisesti työn merkityksellisyyden rakentumiseen. Tällaisia merkityksellisyyden tuntua vähentäviä tekijöitä voidaan kuitenkin välttää tai niiden vaikutusta heikentää keskittymällä yksilön työhön tai työtehtäviin parantamalla työssä viihtymistä tai esimerkiksi monipuolistamalla työnkuvaa. Perustelun näkökulma taas luo työlle merkityksellisyyden sen subjektiivisen kokemuksen kautta, jonka yksilö kokee työnsä arvosta. Työn merkityksellisyyden rakentumiseen vaikuttaa yksilön kokema epävarmuus tai epäselvyys työnsä arvosta tai siihen kohdistuvasta arvostuksesta. Perustelun näkökulmasta ratkaisevana tekijänä ja merkityksellisen työn edellytyksenä voidaankin pitää yksilön saamaa selontekoa työnsä arvosta. (Lepisto & Pratt 2016, 104–108)

Tämä Lepisto & Prattin jako on hyvin verrattavissa myös Batemanin & Barryn (2012) määritelmään merkityksestä tai merkityksellisyydestä yksilön elämässä kokonaisvaltaisesti myös työelämän ulkopuolella. Siinä missä merkityksellisyydelle voidaan antaa laaja kirjo erilaisia, päällekkäin käytettäviä määritelmiä, on syytä huomioida myös työn määritelmä. Both-Nwabuwe, Dijkstra & Beersma (2017) toteavat myös työn määrittelyn ajoittain ongelmalliseksi: määritteleekö esimerkiksi raha tai työmäärä työn, tai onko esimerkiksi eettisesti väärin tehty työ työtä lainkaan? (Both-Nwabuwe ym. 2017, 3.) Tässä tutkimuksessa *työllä* tarkoitetaan yksilön tekemää, laillista ja palkallista työtä.

Yksilöllä on ulkopuolisista tekijöistä huolimatta hyvin henkilökohtainen suhde työhön, joka osaltaan luo ja määrittää sen merkityksellisyyttä. Työn voidaan katsoa edistävän yksilön turvallisuuden tuntua ja identiteetin

muodostumista, mutta se voi vaikuttaa merkittävästi myös yksilön fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin (Kanfer, Chen & Pritchard 2008, 2). Räsänen ja Trux (2012) ovat luoneet käsitteet *ammattillinen identiteetti* ja *reflektiivinen ammattikäytäntö*, joiden tarkoitus on auttaa ymmärtämään muun muassa kokemuksia työn mielekkyydestä. Erityisesti henkilökohtaisella tasolla ammatillisen identiteetin käsite on vahvasti sidoksissa työn mieleen ja merkityksellisyyteen, sillä se on keskittynyt nimenomaisesti siihen mitä työ ja ammattilaisuus ovat sen tekijälle. (Räsänen & Trux 2012, 34.)

Työn merkitys, erityisesti yksilöllisestä näkökulmasta, on kuitenkin vuosien saatossa muuttunut. Yksi merkittävimmistä muutoksista on kenties havaittavissa sukupolvien välisissä kokemuseroissa työn merkityksestä yksilölle: siinä missä suuret ikäluokat luovat työlleen merkityksen velvollisuuden ja sen yhteiskunnalle tuottaman hyödyn perusteella, on nuoremmille ikäluokille tai uudemmille sukupolville työn mielenkiintoisuus ja sen arvojen kohtaaminen omien kanssa merkityksellisen työn perusta. Tämän puolesta puhuu myös se, että tutkimusten mukaan työn sisällöllinen merkitys on kasvanut suuremmaksi, eikä työn merkitys ole niin palkkasuuntautunutta kuin aiemmin. (Alasoini 2010, 14, 24; Lepisto & Pratt 2016.) Toisaalta taas työ itsessään voidaan nähdä merkittävänä elämänsisältönä ja siten osana koko elämän merkityksellisyyttä (Alasoini 2010, 23). Työn mielen ja merkityksellisyyden kannalta on kuitenkin olennaista pohtia sitä, miten se vastaa yksilöllisiin tarpeisiin. Työn merkityksellisyyden voidaan katsoa rakentuvan ennen kaikkea yksilön vapaudesta ja autonomiasta työssään, sekä siitä, miten arvokkaaksi yksilö työnsä kokee (Malin & Riivari 2018, 83). Omien, yksilöllisten tarpeidensa lisäksi yksilö voi kokea työnsä merkityksellisenä ja arvokkaana esimerkiksi silloin, kun sen tiedetään hyödyttävän myös muita ja yksilö on tietoinen omasta toiminnastaan osana kokonaisuutta (Carlsson & Järvinen 2012).

Työn mielekkyyden ja merkityksellisyyden katsotaan kuuluvan osaksi kokonaisvaltaista työhyvinvointia sekä siten myös vaikuttavina tekijöinä työhön liittyvässä motivaatiossa. Työhyvinvointi tarkastelee yksilön työelämään vaikuttavia sekä positiivisia että negatiivisia tekijöitä.

Parhaimmillaan työhyvinvointi tukee työntekijäänsä vahvuuksien käytössä ja kehittämisessä työssään, ja tällöin voidaan puhua työn imuusta (Viitala 2014). Merkityksellisyyden tunne työstä ja motivaatio työssä ovat merkittävästi yhteydessä työn imuun, ja työmotivaation katoaminen voikin viestiä työuupumuksesta (Viitala 2014).

2.3 Motivaatio osana merkityksellisyyttä

Motivaatiosta puhutaan paljon kokonaisvaltaisena osana yksilön elämää, ja se monesti esitetään muotoutuvan sisäisistä sekä ulkoisista motivaatiotekijöistä. Sisäistä motivaatiota tarkasteltaessa voidaan puhua myös tarpeista ja haluista, jotka vaikuttavat yksilön sisäisen motivaation syntyyn sekä siten pyrkimykseen täyttää näitä tarpeita tai haluja. Ihminen on luonnostaan utelias ja toimimaan niin, että pystyisi vastaamaan omiin tarpeisiinsa. Vastakohtaisesti ulkoinen motivaatio taas tulee yksilön itsensä ulkopuolelta esimerkiksi palkitsemisen kautta. Tällöin yksilö pyrkii toteuttamaan jonkin tarpeen tai halun, koska saa siitä palkinnon, muttei välttämättä täytä omia sisäisiä tarpeitaan sitä toteuttaessaan. (Ryan & Deci 2016, 102–103.)

Työelämässä motivaation käsitettä voitaisiin laveasti kuvailla järjestäytyneen työn tavoitteluna sekä sen suorittamisena. Tällöin työhön liittyvään motivaatioon voidaan katsoa vaikuttavan sekä sisäisiä että ulkoisia motivaatiotekijöitä. Aiemmin työmotivaatiota on tarkasteltu suurelta osin melko suorituskykykeskeisestä näkökulmasta, jolloin keskiössä on ollut työmotivaation vaikutus työn tuloksiin sekä niiden parantamiseen. Työmotivaatioon liittyvä tutkimus on kuitenkin keskittynyt yhä enemmän tarkastelemaan motivaatiota yksilöä huomioivasta näkökulmasta. Tällöin keskiössä ovat työn erilaiset osa-alueet, jotka vaikuttavat organisaation tuloksien lisäksi yksilön henkilökohtaisiin asioihin, kuten työhyvinvointiin, suorituskykyyn ja kehitykseen. (Kanfer, Chen & Pritchard 2008, 1–2.) Tällaisia työn piirteitä huomioimalla kiinnitetään huomiota myös työn merkityksellisyyteen yksilön elämässä.

Työmotivaation sekä työn merkityksellisyyden voidaan nähdä täydentävän toisiaan. Heikko tai puutteellinen motivaatio vaikuttaa heikentävästi työkykyyn ja siten myös työn merkityksellisyyden rakentumiseen, kun taas työn merkityksellisyys muodostuu muun muassa yksilön kyvykkyydestä ja motivaatiosta tekemäänsä työtä kohtaan (Naumanen 2018, 32, 35).

Ros, Schwartz & Surkiss (1999) määrittivät työn merkityksen sekä siihen liittyviä motivaatiotekijöitä yksilön elämässä näkyvien vaikutusten perusteella. Nämä merkitykset olivat erityisesti ulkoisesti vaikuttavia tekijöitä, kuten esimerkiksi rahallisesti turvattu eläminen ja perheen tukeminen, sekä mahdollisuus perustarpeiden hankkimiseen ja täyttämiseen. (Ros, Schwartz & Surkiss 1999, 61—62.) Tämä määritelmä kertoo kuitenkin kenties enemmänkin siitä, minkä takia yksilö yleensä tekee töitä, kuin että se kertoisi niistä tekijöistä työssä, jotka motivoivat yksilöä tekemään työnsä hyvin.

Yksilö etsii tarkoitusta elämänsä lisäksi myös tekemiselleen. Työnteon motiiveihin syventymällä voidaan löytää niitä tekijöitä, joita yksilö pitää arvokkaana ja siten luovat myös merkitystä sekä motivaatiota työn tekemiseen. (Räsänen & Trux, 2012, 181.) Se, millaisessa työympäristössä tai minkälaista työtä yksilö tekee, vaikuttaa osaltaan työn merkityksellisyyden rakentumiseen. Seuraavassa luvussa tarkastellaan tämän tutkimuksen kontekstia, jossa työ toteutuu ja sen merkityksellisyys rakentuu.

3 Vankilaopetus

Vankila on perinteisestä kouluympäristöstä poikkeava työympäristö. Opetustyö vankilassa on kokonaisvaltaisesti haastavaa, sillä vankilan ensisijaisena tehtävänä on toimia yhteiskunnan rangaistusmenetelmänä, eikä koulutuksen järjestäjänä. Tällöin opettajan työtä haastavat sekä poikkeuksellinen oppilasaines että itse ympäristö ja sen tarjoamat työvälineet. Tässä luvussa tutustutaan tarkemmin vankilaan järjestelmään, vankilaopetuksen järjestämiseen Suomessa, sekä opettajuuteen vankilassa toimittaessa. Lisäksi tarkastellaan aiheeseen liittyvää aiemmin tehtyä tutkimusta.

3.1 Vankilat meillä ja maailmalla

Vankilat tunnetaan maailmanlaajuisesti käytettynä rangaistuskeinona, jonka avulla rajoitetaan rikoksesta syytetyn tai siihen syyllistyneen vapautta liikkua ja toimia tavanomaisena osana yhteiskuntaa. Vankilan tarkoitus on ennen kaikkea katkaista rikollinen toiminta, mutta sen saavuttamiseen on erilaisia lähestymistapoja johtuen esimerkiksi kulttuurisista eroista. Siinä missä esimerkiksi Pohjoismaat käyttävät vankilaa rangaistuksena ja pyrkivät katkaisemaan rikollisuuden tavoittelemalla vangin toimivan osana normaalia yhteiskuntaa (Karsikas ym. 2009, 54), vastapainoksi esimerkiksi monissa Latinalaisen Amerikan maissa vankila nähdään rangaistuskeinona, joka eristää rikolliset muusta yhteiskunnasta kuitenkin varsinaisesti "hoitamatta" heitä takaisin osaksi sitä. Tähän syynä on usein resurssien puute sekä vankiloiden "ylikansoitus", jolloin edes perustarpeita ei välttämättä riitä kaikille vangeille jaettavaksi. (Weiss & South 1999) Näin ollen pahimmassa tapauksessa eristyksen oloja ei yritetä normalisoida millään tasolla ja oloja vain huononnetaan tehden ero muuhun yhteiskuntaan entistä selkeämmäksi. Tämä luo vastakkain asettelun hyvästä ja pahasta, meistä ja toisista, eikä tällöin välttämättä auta vankia irtautumaan aiemmasta, rikollisesta toiminnasta. Vankiloiden sekä erityisesti vankeinhoidon kehittämistä varten on kuitenkin laadittu yhteisiä

kansainvälisiä säännöksiä, jotta vapautensa menettäneet henkilöt saisivat parhaan mahdollisen tuen lainkuuliaiseseen elämään jo vankeusaikanaan. (Rikosseuraamuslaitos 2017; Oikeusministeriö 2017.)

Yhdistyneet kansakunnat ovat laatineet vankeinhoidolle vähimmäissäännöt, jotka tunnetaan myös nimellä Nelson Mandela -säännöt. Nämä vähimmäissäännöt ovat yleisesti hyväksytyjä hyviä periaatteita ja käytäntöjä, jotka toimivat lähtökohtana vankeinhoidolle ja vankiloille kansainvälisellä tasolla. Nelson Mandela -sääntöjen tarkoituksena on muun muassa turvata vankien inhimillinen ja puolueeton kohtelu, selvittää vankitietojärjestelmän yleinen tarkoitus ja turvallisuus, turvata vankien käyttämien tilojen ja tarvikkeiden turvallisuus, sekä turvata esimerkiksi ruoan ja terveydenhuoltopalveluiden saanti vangeille. Vankien oikeuksien turvaamisen tai varmistamisen lisäksi nämä säännöt myös määrittelevät vankeinhoitolaitoksen sekä vankilassa työskentelevien henkilöiden toimintaa. Vaikka vähimmäissääntöjen perimmäisenä tarkoituksena onkin määritellä vankeinhoidon vähimmäisedellytyksiä sekä kannustaa jatkuviin pyrkimyksiin sen kehittämisessä, on myös huomioitava vaihtelevat olosuhteet esimerkiksi sosiaalisissa, oikeudellisissa ja taloudellisissa tekijöissä. Nämä tekijät vaikuttavat merkittävästi myös vankeinhoidon toteutumiseen sekä vankiloihin rangaistuslaitoksina. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

Suomen vankilat ovat Rikosseuraamuslaitoksen alaisia ja niitä on yhteensä 26 koko maassa. Näistä suljettuja rangaistuslaitoksia on 15 ja loput 11 ovat avovankiloita. Vankilat on jaettu kolmen eri rikosseuraamusalueen mukaan: Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamuslaitoksesta määrätään laissa (Laki 2009/953) seuraavasti: ”Laitoksen toiminnan tavoitteena on yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano siten, että lisätään tuomittujen valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan sekä edistetään heidän elämänhallintaansa ja sijoittumistaan yhteiskuntaan”. Tällä tavoin Rikosseuraamuslaitos ja vankeuslaki yhdessä tukevat yksilön elämää myös vankeusaikana erossa muusta yhteiskunnasta.

Vankeuslaissa on määrätty, että vangeilla on vankilassa ollessaan velvollisuus joko tehdä työtä tai osallistua vankilassa tarjottaviin erilaisiin toimintoihin. (Vankeuslaki 2005/767, 8. luku, 2 §) Tämä toiminta kattaa myös koulutustoiminnan, johon vangilla on vankeusaikanaan mahdollisuus osallistua. Kaikilla vankilan tarjoamilla toiminnoilla halutaan tukea vankia rikoksettomaan elämäntapaan parantamalla hänen työ- ja toimintakykyään. Tämän lisäksi vangille tarjotaan tukea ja valmiuksia päihteettömään elämään myös vankilassa olemisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2018.) Ainoastaan tutkintavangeilla ei vankeuslain mukaan ole velvoitetta osallistua vankilan tarjoamaan toimintaan, mutta heillä on siihen kuitenkin halutessaan mahdollisuus (Tutkintavankeuslaki 2005/768, 4. luku, 1 §). Vankeuden alkaessa vangille laaditaan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta rangaistusajansuunnitelma, jossa huomioidaan vankeusajalle sisältyviä toimenpiteitä, kuten esimerkiksi vankilassa suoritettava koulutus. Näin ollen rangaistusajansuunnitelmassa tuodaan esille myös vangin tarve koulutukseen sekä siihen liittyvät tavoitteet. (Opetushallitus 2012. 9, 14.)

3.2 Suomalainen vankilaopetus

Jotta vankeinhoidon tavoite uusintarikollisuuden ehkäisemisestä toteutuisi, on esimerkiksi normalisoitava vankilaelämä mahdollisimman samankaltaiseksi kuin siviilielämä ja siten minimoitava haitat, jotka voivat aiheutua yksilön menettäessä vapautensa vankilaan joutuessaan. Tämä kaikki on osa vankeinhoidossa toteutettavaa normaalisuusperiaatetta. (Hartoneva 2002. 19, 48.) Vankilaopetuksen rooli osana normaalisuusperiaatetta on merkittävä: sen tarkoituksena on tukea yksilön selviytymistä yhteiskunnassa jo tämän rangaistusaikana kuin myös vankilasta vapauduttuaan (Koski & Miettinen 2007, 28). Toisaalta taas Suomessa jokaisella on perustuslaissa määrätty oikeus maksuttomaan perusopetukseen, mikä näin ollen turvaa myös vangin oikeuden saada koulutusta vankeusaikanaan. (Koski & Miettinen 2007, 27). Vankilassa tarjottavaa koulutusta ja sen toteutusta ohjaa lainsäädännön lisäksi yleinen

koulujärjestelmä. Perusopetuksen säädöksiä ja määräyksiä sovelletaan vankilaopetuksessa, jotta myös vangeille tarjotaan mahdollisuus samantasoiseen koulutukseen kuin muille aikuisille suunnatussa opetuksessa. (Opetushallitus 2018, 37.)

Opetus tähtää vankien yhdenvertaisuuteen sekä tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin. Myös Rikosseuraamuslaitoksessa toteutettava normaalisuusperiaate vaikuttaa osaltaan opetukseen: sitä tavoittelemalla pyritään takaamaan aikuiskoulutuksen tarjonta sekä vangin mahdollisuudet saavuttaa koulutuksen vaatimat tavoitteet (Opetushallitus 2018, 37; Karsikas ym. 2009). Kaikilla rikosseuraamusalueilla koulutus vankeusaikana on mahdollista, mutta sen varsinainen suorittaminen riippuu vankilan tarjonnasta: suurin osa vankiloista tarjoaa koulutusta vankilan sisällä, kun taas osa avolaitoksista tarjoaa tietyin edellytyksin myös mahdollisuuden laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan opiskeluun. (Rikosseuraamuslaitos 2020a.) Vankilassa tapahtuva opetus pyritään toteuttamaan mahdollisuuksien mukaan ryhmäopetuksena, jotta vangeilla olisi mahdollisuus myös kehittää sosiaalisia taitojaan. On kuitenkin syytä huomioida, ettei kaikissa vankiloissa järjestetä ryhmäopetusta tai vanki ei turvallisuussyistä voi välttämättä siihen osallistua. Tällöin vangin koulutus pyritään mahdollistamaan esimerkiksi etäopiskelun kautta. (Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2013.) Vankilan opiskelijoiden suuri vaihtuvuus sekä opiskelijoiden keskimääräisesti muutaman kuukauden vankilassaoloaika pyritään huomioimaan opetustarjonnan monipuolisuudessa, sen suunnittelussa ja toteutuksessa. (Opetushallitus 2018, 37.)

Vankilassa tai vankeusaikana on mahdollista suorittaa paitsi perusopetuksen ala- ja yläkoulun mukaista opetusta myös toisen asteen opintoja, kuten lukio-opintoja tai ammatillista koulutusta. Vankilassa tarjottava opetus järjestetään aina aikuiskoulutuksena, oli kyseessä sitten perusopetus tai toisen asteen opetus. (Karsikas ym. 2009, 55.) Vaikka vankila tarjoaakin mahdollisuuden lukiokoulutukseen, on ammatillinen koulutus vankien keskuudessa kuitenkin suositumpi vaihtoehto (Koski & Miettinen 2007, 47). Ammatillinen koulutus tarjoaa vangeille

mahdollisuuden saada konkreettista osaamista työelämään ja siten myös edesauttaa uusintarikoksen ehkäisemisessä. Tämä tekeekin paitsi vankilan opetuksesta itsessään, myös esimerkiksi opinto-ohjauksesta erittäin merkittävän vangille, jotta hän voi löytää itselleen sopivat mielenkiinnon kohteet ja opiskelun jo varhaisessa vaiheessa rangaistusaikaansa. Mikäli vanki suorittaa opintoja vankeusaikanaan, ei näistä opinnoista saatavasta todistuksesta saa käydä ilmi, että opintoja on suoritettu vankilassa (Vankeuslaki 2005/767, 8. luku, 8 §).

Kaikista vangeista noin neljäsosa osallistuu vuosittain johonkin vankilan tarjoamaan koulutukseen, mikä tarkoittaa keskimäärin 2000 vankia vuodessa. Opiskelu kattaa noin 10 prosenttia vankien kokonaisajankäytöstä. (Rikosseuraamuslaitos 2020a.)

3.2.1 Perusopetus vankilassa

Jopa 6,3 prosenttia suomalaisista vangeista on keskeyttänyt peruskoulun eivätkä näin ollen ole suorittaneet oppivelvollisuuttaan. (Karsikas ym. 2009, 55). Vangilla on kuitenkin oikeus suorittaa oppivelvollisuutensa loppuun, jolloin vankilaopetuksen tulee tarjota mahdollisuus sen suorittamiseen (Opetushallitus 2012, 13). Perusopetuksen koulutustasosta huolimatta, vankilaopetus järjestetään aikuisille kohdistettuina opintoina. Tähän vaikuttaa paitsi koulutuksen kohderyhmä, myös käytännönjärjestelyyn liittyvät tekijät: vankilassa tarjottava perusopetus toteutetaan usein osana kyseisellä alueella järjestettävää toiseen asteen aikuiskoulutusta. Tällaista koulutusta tarjoaa muun muassa aikuislukio. (Karsikas ym. 2009, 55.) Mikäli yleissivistävää ja esimerkiksi ammatillista koulutusta järjestävät oppilaitokset ovat yhteistyössä keskenään, voidaan perusasteen opinnot kytkeä osaksi muuta toimintaa sen sijaan, että opiskelu välttämättä olisi perinteisen koulumaista. Tällä tavoin pyritään ennaltaehkäisemään motivaatiohaasteita, sekä tukemaan vangin kehittymistä arjen taidoissa ja antamaan vangille tukea ja tietoa hänen omista oppimistaidoistaan ja -kokemuksista. (Opetushallitus 2020.)

Vankilassa tarjottavaa perusopetusta sovelletaan ja toteutetaan vuoden 2018 alussa voimaanastuneen aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan. Opetus on tarkoitettu niille, joiden perusopetuksen suorittaminen tapahtuu vasta oppivelvollisuuden ollessa jo päättynyt. Tämä sisältää myös vangit, joilla ei ole perusopetuksen päättötodistusta tai joilla tarvittavat opiskeluvalmiudet toisen asteen opintoihin ovat puutteelliset tai eivät ole riittävät. (Opetushallitus 2018, 37–38.) Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet määrittelee opetuksen seuraavasti: ”Opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata opetuksen järjestämistä sekä edistää yhtenäistä aikuisten perusopetusta maan kaikissa aikuislukioissa, kansanopistoissa ja muissa aikuisten perusopetusta tarjoavissa oppilaitoksissa. — Aikuisten perusopetus on opetuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet ja sisällöt liittyvät yhteen ja muodostavat opetuksen ja toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi opetussuunnitelman perusteet sisältävät tehtäviä ja tavoitteita koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä.”

Vangeilla on usein muuhun väestöön verrattuna huonompi koulutustausta sekä kielteisempi kokemus omasta oppimisestaan. Aikuisten perusopetus vankilassa tarjoaa vangille mahdollisuuden lisätä kiinnostusta sekä parantaa valmiuksia myös jatko-opintoja kohtaan. Mikäli vanki siirtyy toiseen vankilaan rangaistusajanaan, on vankilahenkilökunnan, oppilaitoksen sekä opiskelijan yhteistyöllä merkittävä vaikutus vangin koulutuksen tukemiseen myös jatkossa. (Opetushallitus 2018, 37.)

3.2.2 Toisen asteen koulutus vankilassa

Vankila voi mahdollisuuksien mukaan tarjota peruskoulutasoisen opetuksen lisäksi myös toisen asteen opetusta niin lukio-opintoina kuin ammatillisina opintoina. Vankilassa suoritettavat lukio-opinnot voivat sisältää yksittäisiä kursseja tai vaihtoehtoisesti vangin on myös mahdollista suorittaa koko ylioppilastutkinto vankeusaikanaan.

Lukio-opintojen lisäksi vangilla on mahdollisuus suorittaa ammatillisia opintoja. Vankilat tarjoavat ammattialojen perustutkinnon opintoja esimerkiksi autoalalla, kone- ja tuotantotekniikan alalla, puualalla, catering-alalla sekä rakennusalalla. (Rikosseuraamuslaitos 2020a.) Vuodesta 2018 alkaen yksi ammatillisen koulutuksen järjestäjien tehtävistä on ollut myös ammatillisen koulutuksen järjestäminen vankilassa. Tämän tarkoituksena on mahdollistaa joustavuus ja monipuolisuus vankien ammatillisen osaamisen kehittämisessä vankeusaikanaan sekä siitä edelleen kehityksen jatkamiseen myös rangaistusajan päättyessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019.)

Jotta vanki voisi opiskella ammatillisten opintojen tavoitteiden mukaisesti, edellytetään häneltä riittävää työ- ja toimintakykyä. (Opetushallitus 2012, 14.) Vankila tarjoaa usein myös valmentavia opintoja eli Valma-koulutusta lähtökohtana ammatillisille opinnoille. Valma-opinnot järjestetään yhteistyössä ulkopuolisten toimijoiden, kuten ammattiopistojen kanssa. Yhteistyö ammattiopistojen kanssa mahdollistaa myös ammatillisten opintojen monipuolisemman tarjonnan vangeille, sillä monet ammatillisista opinnoista on sidoksissa vankilassa tehtäviin töihin. Vankilan sisäisissä työtoiminnoissa oppisopimuksen solmiminen ei kuitenkaan ole mahdollista, ja vangin on mahdollista suorittaa oppisopimus ainoastaan esimerkiksi hänen avovankilassa olonsa aikana tai koevapauden puitteissa vankilan ulkopuolisessa tahossa työskennellessään. Toisaalta taas ammatilliset opinnot voivat valmistaa vankia ammattitutkintoon kuuluvien näyttöjen suorittamiseen myöhemmin, tai vaihtoehtoisesti vanki voi suorittaa ammattitutkinnon kokonaan vankilassa. (Rikosseuraamuslaitos 2020a; Opetushallitus 2012.) Ammatilliseen koulutukseen kuuluva työssäoppiminen on mahdollista suorittaa yhteistyössä ulkopuolisen oppilaitoksen kanssa, ja siitä vastaa pääasiassa vankien työtä ohjaava henkilökunta. (Rikosseuraamuslaitos 2020a) Vuoden 2018 alussa ammatillista koulutusta koskevien linjausten tarkoituksena on myös rakentaa yhteistyömalleja koulutuksen järjestäjien ja vankiloiden välille, jotta vankilassa tehtävä työtoiminta olisi merkittävässä osassa vangin ammatillista koulutusta ja tällöin vastaisi paremmin myös työelämän

tarpeita sekä mahdollistaisi entistä paremmin ammatillisen työssäoppimisen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019)

3.2.3 Korkeakoulutus ja muut opinnot vankilassa

Jotkut vankilat tarjoavat vangeille myös mahdollisuuden korkeakouluopintojen suorittamiseen, mikäli vanki niin haluaa. Esimerkiksi Riihimäen vankilassa vangin on mahdollista tehdä korkeakouluopintoja itsenäisesti ja etänä opiskellen esimerkiksi avoimen yliopiston kurssitarjontaa hyödyntäen (Rikosseuraamuslaitos 2020b). Tietyin edellytyksin vanki voi saada luvan opiskella myös vankilan ulkopuolella oppilaitoksessa, mikä tarkoittaisi korkeakouluopintojen kohdalla esimerkiksi osallistumista luento-opetukseen. Siviiliopintoluvan myöntäminen on mahdollista, mikäli sen katsotaan edistävän vangin rangaistusajansuunnitelman toteutumista, ehtojen noudattaminen vangin osalta on todennäköistä ja niitä voidaan valvoa, sekä mikäli vanki suostuu vankeinhoitoviranomaisten olevan yhteydessä oppilaitokseen tarpeen vaatiessa. (Rikosseuraamuslaitos 2018; 2020a)

Vangit voivat suorittaa myös yksittäisiä kursseja perusopetuksen ja toisen asteen opetuksen oppimäärien sekä korkeakouluopintojen lisäksi. Useat vankilat tarjoavat erikseen kursseja esimerkiksi digitaitojen opettelemista ja kehittämistä varten. Myös vapaan sivistystyön kursseja, kuten musiikin kursseja ja kuvataiteen kursseja, on tarjolla vangeille. Tämänkaltaisten kurssien avulla on mahdollista lisätä myös motivaatiota muuta opiskelua kohtaan vankeusaikana. (Rikosseuraamuslaitos 2020b)

3.3 Opettajuus vankilassa

Suomalaisen vankilaopetuksen parissa työskentelee vankilan sisäisen henkilökunnan lisäksi myös vankiloiden ulkopuolisia opettajia. Suomessa vankilaopettajana toimimiseen ei ole erillistä tutkintoa, vaan useimmat vankilaympäristössä työskentelevät opettajat ovat suorittaneet

korkeakoulupohjaisen opettajan tutkinnon ja työskentelevät vankilan ulkopuolisella koulutusta tarjoavalla toimijalla. (EPEA 2012) Myös vankilassa työskentelevät ohjaajat ovat usein kiinteästi läsnä osana opetusta. Ohjaajat voivat olla erikoistuneet eri alueille aina opinto-ohjauksesta päihde- ja sosiaalityöhön, ja voivat usein omien kiinnostuksen kohteidensa pohjalta myös työssään suuntautua erilaisiin ohjelma- tai koulutustoimintoihin vankilassa. Niin opettajilla kuin ohjaajilla on kuitenkin yhteinen päämäärä, jonka puitteissa he pyrkivät vuorovaikutuksellisuuteen perustuvaan työhön vankien kanssa ja sen kautta tukemaan vankia parhaalla mahdollisella tavalla tämän rangaistusaikana. (Rikosseuraamuslaitos 2020c.)

Vankilassa opettaminen on poikkeuksellista erityisesti sen ympäristön vuoksi: vankilaa ei ole suunniteltu opetustarkoituksiin, joka asettaa haasteita opetuksen toteutukseen. Opettajat eivät välttämättä pääse liikkumaan vankilassa muualle kuin hetkellisesti opetukseen tarkoitettuihin tiloihin, mikä rajoittaa opetusmahdollisuuksia entisestään (Rosmilawati & Suherman 2019). Myös vankilan oppilasaine on erilainen ja vaatii opettajalta erityistä herkkyyttä sekä taitoja kohdata toisistaan hyvinkin poikkeavia tai ristiriitaisia tarpeita vaativia opiskelijoita. Suurimmalla osalla vangeista on erilaisia vaikeuksia oppimisen taustalla, mikä tarkoittaa myös erilaisia oppimistarpeita. Vangeilla oppimiseen vaikuttavat usein oppimisvaikeuksien lisäksi esimerkiksi elämänhallintataitojen ja motivaation puute, sekä aiemmat, kielteiset kokemukset koulutuksesta. Vankiopiskelijat tarvitsevatkin kokonaisvaltaista kuntoutusta paitsi oppimisvaikeuksiinsa myös elämänhallinnan tueksi, joka taas myöhemmin edesauttaa kiinnittymistä takaisin yhteiskuntaan (Äärelä 2012, 65). Toisaalta vankilaopetuksessa kohdattavat arkipäivän haasteet eivät välttämättä poikkea perinteisestä luokahuoneopetuksesta ja sen haasteista: kukin opiskelija on yksilöllinen oppija, taustasta tai tilanteesta riippumatta. Sosiaalisten taitojen hallinta ja opiskelijan kohtaaminen ovat vankilaopettajan työssä avainasemassa. Opettajan tai ohjaajan tulee ymmärtää vangin aiempi koulutustausta, rikostausta sekä rajat ja haasteet

oppimisessa, sekä näiden kaikkien keskinäinen vaikutus toisiinsa. (Toiviainen, Kersh & Hyytiä 2019.)

Vankilassa opettajan tai ohjaajan on tiedostettava roolinsa merkitys niin yksilölle kuin ryhmälle: liian auktoritatiivinen asema tai rooli voi aiheuttaa vangeissa vastareaktion koko koulutukselle heidän aiemman kokemuksensa ja toiminnan kautta, joka on usein perustunut auktoriteetin vastustamiselle. Sen sijaan opettajan tai ohjaajan tulisi tarkastella omaa rooliaan enemmänkin vangin elämää tukevana tekijänä ja pyrkiä auktoriteettisen aseman sijasta keskustelemaan rooliin opiskelijoiden kanssa. (Rosmilawati & Suherman 2019.) Opettajan tai ohjaajan tarkoitus vankilassa ei ole vain opetussuunnitelman mukaisen opetuksen tarjoaminen, vaan sen tarkoitus on myös antaa vangille välineitä, joilla tukea ja reflektoida omaa oppimistaan, sekä kehittää keskustelutaitojaan sekä tunne-elämään ja elämänhallintaan liittyviä taitojaan (Toiviainen ym. 2019).

Vankien lisäksi opettajien tavoitteena on kohdata ja tehdä tiivistä yhteistyötä vankilan muun henkilökunnan kanssa. Moniammatillinen työyhteisö on paitsi tarpeellinen, myös omalta osaltaan haastava opettajalle, joka voi joutua todistelemaan koulutuksen tärkeyttä ja merkitystä muille vankien kanssa työskenteleville. (EPEA 2012, 67.)

Euroopan Vankilaopetusjärjestön (European Prison Education Association) teettämän tutkimuksen mukaan suurimmassa osassa Euroopan maista, vankilaopetuksen parissa työskentelevät opettajat ovat tehtävänsä vähintäänkin joissain määrin koulutettuja tai erikoistuneita. (EPEA 2012) Euroopan ulkopuolella vankilassa opettajina tai ohjaajina toimivat myös henkilöt, joilla ei välttämättä ole varsinaista pedagogista pätevyyttä tai kokemusta opetustehtävistä, mutta sen sijaan ovat asiantuntijoita esimerkiksi vankien oikeuksiin ja lakeihin liittyvissä asioissa. (Rosmilawati & Suherman 2019) Näiden lisäksi esimerkiksi Indonesia on joissain lapsi- ja nuorisovankiloissaan hyödyntänyt myös vanhempia vankeja opetus- ja ohjaustehtävissä. Nämä vangit ovat vanginvartijoiden tai muun

vankilahenkilöstön valitsema ja he toimivat vankilan valvonnan alaisina. (Rosmilawati & Suherman 2019)

3.4 Aiempi tutkimus

Rikosseuraamuslaitoksen 2012 julkaisemassa tutkimuksessa vankilaelämän laatuun vaikuttavissa tekijöissä tarkastellaan myös vankilan henkilökuntaa, josta käy ilmi, että lähtökohtaisesti vankilan henkilökunta kokee työnsä mielekkääksi ja on valmis tekemään enemmän kuin vaaditusti töitä sen eteen. Lisäksi henkilöstö koki olevansa työstään ylpeä, mikä saattaa antaa viitteitä työhön kohdistuvaan motivaatioon ja merkityksellisyyteen liittyen. (Linderborg, Blomster, Tyni & Muiluvuori 2012, 96.) Vastaavanlaista, vankilaopetustyöhön ja sen parissa työskenteleviin keskittyvää tutkimusta on kuitenkin saatavilla hyvin rajallisesti. Vuonna 2012 Euroopan Vankilaopetusjärjestö (European Prison Education Association) julkaisi tutkimuksen koskien vankilaopetusta Euroopassa. Kyseinen tutkimus tarkasteli myös vankilaopetuksen henkilökuntaa, mutta lähestyi aihetta lähinnä työskentelyyn liittyvän koulutuksen näkökulmasta ja tarkasteli maiden välisiä yhtäläisyyksiä yleisellä tasolla yksilöllisten kokemusten sijaan. Myös Peräkylä (1997) on tarkastellut vankilan toimintaa tutkimuksessaan *Vartijan näkökulma: tutkimus vanginvartijan työhön liittyvästä tulkintakehyksestä*. Kyseinen tutkimus pohjautuu nimenomaan vanginvartijoiden näkökulmaan vankilasta sekä siihen liittyvästä työstä sekä toiminnasta, ja vaikka kyseessä ei suoraan olekaan vankilaopetus, on tutkimusasetelma ja kohderyhmä hyvin lähellä tämän tutkimuksen lähtökohtia.

Sen sijaan siviiliopetuksessa työskentelevien opettajien työn merkityksellisyys on ollut tutkimuksen keskiössä aiemminkin. Salonen ja Tapani (2020) tarkastelevat tutkimuksessaan *Palkkatyön merkityksellisyys* vuoden 2018 ammatillisen koulutuksen reformin jälkeisiä kokemuksia palkkatyön merkityksellisyydestä ammatillisen koulutuksen parissa työskentelevien opettajien ja ohjaajien näkökulmasta. Lindénin (2010)

väitöskirjatutkimuksessa *Kutsumuksesta palkkatyöhön? Perusasteen opettajan työn muuttunut luonne ja logiikka* taas tarkastellaan perusasteen opettajan työtä, sen muutoksia ja mielekkyyttä sekä miten se voidaan suhteuttaa opettajaan itseensä. Kyseisessä tutkimuksessa nousee esiin myös opettajan työn merkityksellisyys sekä siihen vaikuttavat taustatekijät. Lisäksi opettajia sekä opettajan työn merkityksellisyyttä on tutkittu useissa opettajan työn imua tai työhyvinvointia tarkastelevissa tutkimuksissa (ks. mm. Onnismaa 2010; Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2019a; Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2019b)

Vaikka Äärelä (2012) on väitöskirjassaan keskittynyt tarkastelemaan nuorten vankien koulutustaustoja sekä koulukokemuksia, on tutkimuksen teema ja konteksti lähellä myös tämän tutkimuksen aihetta. Äärelän tutkimuksessa nuorten vankien kertomuksissa nousevat merkittävästi esille opettajat sekä kokemukset opettajien kanssa toimimisesta siviiliopetuksessa.

Aiemman vastaavanlaisesti kohdistetun tutkimuksen ollessa hyvin rajattua, on tämän tutkimuksen tekeminen ja siten tarkemman tiedon tuottaminen perusteltua.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa tarkastellaan, kuinka tutkimus toteutettiin. Luvun avulla selvennetään lukijalle millaiset tekijät toimivat tutkimuksen taustalla ja pohjana tutkimuksen toteutukselle. Ensimmäisenä esitellään tutkimuskysymykset sekä tarkastellaan tutkimuksen tavoitteita. Tämän jälkeen tutustutaan tutkimusaineistoon ja sen hankintaan liittyvään metodologiaan. Lisäksi luvussa esitellään myös diskurssianalyysin toteuttaminen.

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää yksityiskohtaisemmin vankilaopetuksen parissa työskentelevien henkilöiden kokemuksia työstään ja sitä, mitkä asiat vaikuttavat heidän motivaatioonsa työssä sekä miten työn merkityksellisyys heille muotoutuu. Tarkastelun kohteena ovat ne henkilöt, jotka toimivat opetukseen liittyvissä tehtävissä vankilassa, mutta eivät ole suoranaisesti vankilan sisäisiä työntekijöitä.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Mikä vankilaopetustyöstä tekee merkityksellistä?
- 2) Mitkä työn merkityksellisyyttä rakentavat merkitystekijät korostuvat vankilaopetustyössä?

Koska tutkimuskohteena ovat työntekijöiden omat kokemukset, tarjoavat työn mielen ja merkityksellisyyden sekä työmotivaatioon vaikuttavien tekijöiden tutkiminen mahdollisuuden myös vankilaopetuksen tarkasteluun yleisemmällä tasolla. Se, millaiseksi työntekijät kokevat vankilan työympäristönä vaikuttaa osaltaan myös siihen, mitkä tekijät tekevät työstä merkityksellistä ja mielekästä. Tutkimuksen tavoitteena ei ole pyrkiä yleistettävyyteen tuloksillaan, vaan ymmärtää syvällisemmin yksilöllisiä kokemuksia ja sitä, miten työn merkityksellisyys rakentuu. Tutkimushaastattelujen kautta pyritään löytämään niitä tekijöitä, jotka rakentavat vankiloiden opettajien työn merkityksellisyyttä tai vaikuttavat sen

rakentumiseen. Näiden tulosten avulla tarkoituksena on tarjota mahdollisuus löytää ja ymmärtää niitä vankilaopetustyöhön liittyviä tekijöitä, jotka työntekijälle tekevät työstä merkittävää, ja siten kenties edesauttamaan näiden tekijöiden ylläpitoa tai muokkaamista niin, että ne pidemmällä aikavälillä lisääisivät myös hyvinvointia työssä. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään yksilöiden kokemuksia ja ajatuksia siitä, mikä tekee vankilaopetustyöstä heille merkityksellistä, eikä niinkään pyrkiä tulosten yleistettävyyteen.

4.2 Tutkimusaineisto ja aineiston tuottaminen

Tämän laadullisen tutkimuksen aineisto tuotettiin haastatteluiden avulla, joista yhtä haastattelua lukuun ottamatta kaikki olivat yksilöhaastatteluja. Yksi haastatteluista toteutettiin samanaikaisesti kahden osallistujan kanssa. Kaikki haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on menetelmä kerätä laadullista aineistoa ja valikoitui tämän tutkimuksen menetelmäksi sen keskustelunomaisen sekä ennalta määriteltujen teemojen ympärille keskittyvän luonteen takia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.) Tutkimuksen kohteena oli yksilölliset kokemukset ja näkemykset vankilaopetustyöstä, jolloin laadullisen tutkimuksen todettiin palvelevan tutkimusasetelmaa parhaiten ja siten valikoitui tutkimusmetodiksi.

Vankilaopetuksen työntekijöiden kanssa tehdyt haastattelut toimivat tutkimuksen aineistona. Haastateltavat henkilöt löydettiin elokuussa 2020 haastattelukutsulla (ks. Liite 1), joka lähetettiin usean eri vankilan yleiseen sähköpostiin eteenpäin välitettäväksi. Lähettämällä haastattelukutsu useaan eri vankilaan pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman laajasti niitä henkilöitä, jotka työskentelevät pääasiallisesti vankilaopetuksen parissa ja olisivat siten potentiaalisia osallistujia tutkimukseen. Haastateltavat olivat suoraan yhteydessä tutkijaan halustaan osallistua tutkimukseen. Jokainen haastattelu sovittiin henkilökohtaisesti haastateltavan kanssa, ja kaikki haastattelut suoritettiin lopulta syyskuussa 2020.

Tutkimukseen osallistui yhteensä seitsemän vankilaopetuksen parissa työskentelevää henkilöä. Haastattelut kestivät 40 minuutista 1,5 tuntiin ja ne kaikki tehtiin etäyhteyksin Teams-sovelluksen välityksellä. Haastattelu koostui kolmesta pääteemasta apukysymyksineen, joihin haastateltavat saivat tutustua etukäteen (ks. Liite 2). Tämän tarkoituksena oli auttaa haastattelun rajaamisessa tutkimusaiheen ympärille vaikuttamatta kuitenkaan merkittävästi vapaamuotoisen keskustelun syntyyn ja etenemiseen. Haastattelut tallennettiin litterointia ja aineiston analysointia varten. Haastateltavat olivat myöntäneet luvan tallenteiden tekemiseen. Litteroitua materiaalia tuli sivumäärältään lopulta yhteensä 57 A4-sivua. Haastateltavat on analyysivaiheessa numeroitu sattumanvaraisessa järjestyksessä anonymiteetin suojaamiseksi, ja heidät esitellään tutkimuksessa henkilöinä H1, H2, H3, H4, H5, H6 ja H7. Haastateltavat työskentelivät sekä suljetuissa vankiloissa että avolaitoksissa. Anonymiteetin säilyttämiseksi haastateltavia ei kuitenkaan ole eritelty vankilan luokituksen mukaan, eikä vankiloita ole tutkimuksessa nimetty.

Vaikka haastateltavat olivat taustoiltaan erilaisia, löytyi heidän väliltään myös paljon yhtäläisyyksiä: työkokemusta vankilaopetuksen parissa haastateltavilla oli 5—23 vuotta ja koulutustaustaltaan he olivat eri osa-alueiden opettajia. Näitä osa-alueita olivat perusopetuksen erityisopetus, ammatillinen erityisopetus sekä ammatillinen opetus.

Haastatteluissa annettiin haastateltavan puheelle paljon tilaa ja pystyttiin näin luomaan keskustelunomainen tunnelma virallisen haastattelun sijaan. Erilaisista haastatteluista huolimatta haastateltavat toivat esille paljon yhteneviä asioita, tuntemuksia ja kokemuksia kukin omalla tavallaan. On myös syytä huomioida kahdelle osallistujalle samanaikaisesti tehdyn haastattelun ja yksilöhaastattelun luomat erot tuotetulle tiedolle: parihaastattelussa korostuu erityisesti haastateltavien välinen vuorovaikutus sekä monipuolinen tieto, joka syntyy esimerkiksi yhtenevistä ajatuksista ja toisen puheen täydentämisenä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61). Haastattelut etenivät ennalta määriteltujen teemojen varassa, jättäen kuitenkin tilaa myös vapaammalle keskustelulle ohjaavien haastattelukysymysten lomassa. Teemahaastattelut eivät olleet tarkasti

strukturoituja, vaan enemmänkin puolistrukturoituja. Tämä mahdollisti kysymyksestä toiseen siirtymisen myös epämääräisessä järjestyksessä, mikäli haastateltava esimerkiksi toi teeman esiin jo aiemmin keskustelussa. Vaikka kaikille haastateltaville olivat samat kysymykset, oli tutkijan mahdollista esittää lisäkysymyksiä haastatteluiden aikana.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusaineisto analysoitiin diskurssianalyysin avulla. Diskurssianalyysi on keskittynyt analysoimaan erityisesti sitä, miten tutkittavan ilmiön merkitys rakentuu sosiaalisesti ja miten kielenkäyttö sekä sosiaalinen toiminta yhdistyvät. Diskurssianalyysin avulla tarkastellaan miten kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan välinen suhde toimii. Tällöin analyysin kohteena ei siis ole kielen rakenne, vaan se mitä asioita kielellä tehdään ja pyritään saavuttamaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 9, 14.) Diskurssianalyttisen tutkimuksen taustalla vaikuttaa sosiaalisen konstruktionismin teoria, joka tarkastelee todellisuuden rakentumista sosiaalisesti. Diskurssianalyysissa keskiössä on kieli ja kuinka sen avulla mahdollistetaan ympäröivän maailman merkityksellistäminen eri tavoin. Erilaiset todellisuudet, niiden merkityksellistäminen sekä siihen liittyvät ehdot ja mahdolliset seuraukset ovatkin diskurssianalyysin tarkastelun kohteena. Olennaista on, ettei tämän analyysin tarkoituksena ole tarkastella tai etsiä erilaisista merkityksistä ja niiden pohjalta luoduista totuuksista oikeaa vastausta tai absoluuttista totuutta. Näin ollen yksikään luoduista totuuksista ei ole toista parempi, vaan tarkoituksena on syventää ja laajentaa luotuja kuvauksia todellisuuden rakentumisesta ja tarkastella millainen painoarvo niillä on. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 15—16; Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26—27.)

Huomionarvoista diskurssianalyysiä tehdessä on myös kielen rakentuminen ja sen toiminta: kieli muodostuu kieliopillisten sääntöjen lisäksi sosiaalisten tekijöiden vaikutuksessa. Sosiaaliset tekijät vaikuttavat kieleen muokaten sitä jatkuvasti vallitsevien normien, arvojen ja sääntöjen

mukaan. Tällöin kieleen syntyy uusia käyttötapoja ja se järjestäytyy yhä uudelleen kulttuurin ja ajan mukaisesti. Kielenkäyttö nähdään siis hyvin tilanneriippuvaisena ilmiönä: siinä missä se osaltaan luo ja merkityksellistää ympäröivää todellisuutta, sen käyttö myös vaihtelee ja rajautuu tilanteen mukaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 17.)

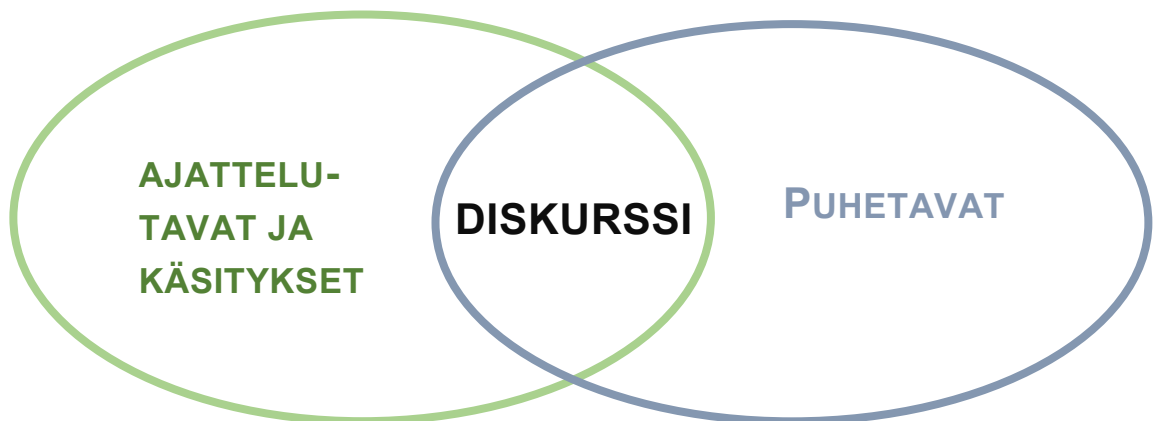
Diskurssianalyysi on monitieteistä, joka toisaalta tarjoaa mahdollisuuden soveltamiseen sen käytössä, mutta joka myös luo haasteita sen moniulotteisuuden takia. Erityisesti diskurssianalyysiin liittyvät käsitteet saavat osittain erilaisia merkityksiä eri tieteenoilla. (Jokinen ym. 2016, 18.) Yksi diskurssianalyysin keskeisimmistä käsitteistä on *diskurssi*, joka saa tieteenalasta riippuen eri merkityksiä tutkimusta tehdessä. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007) kuvaavat diskurssin olevan kaikessa yksinkertaisuudessaan puheen käytänteitä ja tapoja. Pietikäinen ja Mäntynen (2019) taas kuvailevat diskurssin käsitteen olevan kuin risteäviä kehiä, jotka kuvaavat paitsi diskurssianalyttisen tutkimuksen kehityksen kulkua, myös siihen liittyvien käsitteiden käyttöä eri tieteenoilla (ks. Kuvio 1)

Kuvio 1. Diskurssin käsite Pietikäisen ja Mäntynen mukaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019)



Tässä tutkimuksessa diskursseilla tarkoitetaan puheen vakiintuneita tapoja sekä vankilaopetuksessa toimivien ajattelutapojen ja käsityksiä työstään sekä sen merkityksellisyydestä. Diskurssi käsitetään siis tiivistettynä puhetapana, jota yksilö konstruoi käytettyjen käsitteiden sekä omien arkisten ilmaustensa kautta. Nämä määritelmät eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne ilmenevät usein limittäin ja täydentävät toisiaan lopullisissa ilmauksissa. (Kuvio 2)

Kuvio 2. Diskurssin käsite tässä tutkimuksessa.



Diskurssianalyysi ei menetelmänä vaadi suurta tutkimusaineistoa, ja hyvin rajallisessa tai pienessä aineistossa voidaan diskurssianalyysin avulla pieniin yksityiskohtiin ilmauksissa kiinnittää erityistä huomiota. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 221.) Tästä syystä diskurssianalyysi myös valikoitui analyysimenetelmäksi. Tämän tutkimuksen kannalta se tarjoaa mahdollisuuden tarkastella aineistosta sitä, millaisin kielellisin keinoin sekä millaisia merkityksiä haastateltavat muodostavat työllensä ja siten tutustua henkilökohtaisiin kokemuksiin syvemmin. Yhteys aineiston ja teorian välillä eivät suoranaisesti ole tutkimuksen tavoitteena, vaan tutkimus tähtää enemmänkin löytämään samankaltaisia diskursseja haastateltavien kertomusten ja kokemusten välillä.

Analyysi toteutettiin aineistolähtöisesti ja aloitettiin tutustumalla aineistoon käymällä se läpi useamman kerran. Tällä tavoin selkeytettiin aineiston tarkastelua ja pystyttiin erottamaan tarpeellinen tieto tutkimuksen kannalta. Lisäksi analyysissä käytettiin varsinaisten tutkimuskysymyksiensä tukena

tarkentavia kysymyksiä siitä, miten vankilaopetusta kuvaillaan ja millaisin keinoin omaa työtä kuvaillaan. Vaikka näihin tarkentaviin kysymyksiin ei suoranaisesti etsitty vastauksia aineistosta, niiden tavoitteena oli ohjata tutkijan suhtautumista aineistoon ja siten edistää sen analysointia. Apukysymykset olivat konkreettisia, kuten miten opettajat kuvailevat vankilaopetusta, opetusympäristöä tai työvälineitään, sekä millä tavoin opettajat kertovat työnsä hyvistä tai huonoista puolista.

Analyysin tekeminen oli aikaa vievää, sillä sen tekeminen vaati aineiston läpikäymistä tarkasti ja samalla merkityksiä etsien sekä tulkiten. Aineistosta etsittiin mahdollisia yhtäläisyyksiä tai toistuvia ajatuksia haastattelujen välillä, jonka jälkeen sen jaottelu osiin oli helpompaa. Aineiston pilkkomisessa hyödynnettiin teemoittelua ja taulukointia, joiden avulla löydettyjä merkityksiä lajiteltiin muiden samankaltaisten merkityksien tai samaa osa-aluetta koskevien ilmauksien kanssa yhteisten yläotsikoiden alle. Esimerkki analysoinnissa hyödynnetystä taulukoinnista on tarkasteltavissa liitteissä (liite 4). Yhtenevät merkitykset eivät välttämättä olleet ilmaisultaan samanlaisia, vaan ne kertoivat samasta aihealueesta eri tavoin. Jotkin merkityksistä esiintyivät useammassa kuin yhdessä teemassa. Saman aihealueen merkityksille luoduista yläotsikoinneista muodostettiin myös analyysin diskurssit, joista ne lopulta muotoiltiin lopulliseen tuloksista löytyvään muotoonsa. Diskurssit myös nimettiin yläotsikoiden mukaan seuraavanlaisesti: Yhteenkuuluvuuden tunne, Vankilaopetuksen luonne, Heikomman puolella oleminen, Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen, sekä Työtä on tehtävä.

Tuloksissa tulkitut ja esitetyt diskurssit avataan tarkemmin tutkimustuloksissa seuraavassa luvussa viisi *Tulokset*. Diskurssit saavat perusteluja aineistosta otetuista sitaateista, ja tilanteita, joissa sitaatit ovat esiintyneet, on tarvittaessa selitetty lukijalle hakasulkein. Lisäksi sitaateissa on kaarisulkein kirjoitettu auki myös tilanteessa mahdollisesti esiintynyt ilmaisun kannalta merkittäväksi katsottu ilme, äänenpaino tai reaktio, esimerkiksi nauru tai huokaus.

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa on syytä huomioida esimerkiksi tutkimusluvut, vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisesta, haastateltavien anonyymiys sekä avoimuus tutkimuksen teosta sekä siihen liittyvistä mahdollisista haasteista (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 25).

Oleellinen kysymys tutkimuksen eettisyyteen liittyen on haastateltavien anonyymiys. On tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat haastateltavat säilyttävät anonyymiytensä eikä heitä voida tunnistaa mistään tutkimusprosessin vaiheista. Tunnistamattomuus ei tässä tutkimuksessa koske ainoastaan haastateltavia, vaan myös vankiloita, joissa haastateltavat työskentelevät. Jotta tutkimuksen aineisto voidaan säilyttää lainmukaisesti, on tutkimukseen osallistuville sekä haastateltaville ettei tutkimuslupaa myöntäville lähetetty ilmoitus tietosuojasta EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen nojalla (liite 3). Tässä tutkimuksessa haastateltavia, heidän työnantajaansa tai vankiloita, joissa he työskentelevät ei nimetä anonymiteetin suojaamiseksi. Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja haastatellut ovat itse ilmaisseet halukkuutensa osallistua tutkimukseen.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan perustella esimerkiksi tutkimusprosessin läpinäkyvyydellä. Tässä tutkimuksessa luotettavuutta onkin pyritty perustelemaan kertomalla avoimesti tutkimuksen eri vaiheista sekä tarkastelemalla tutkijan suhdetta tutkittavaan aiheeseen. Näin ollen onkin syytä huomioida, että tutkimusaineistosta saadut merkitykset ja tulokset ovat tutkijan analyysin avulla tehtyjä tulkintoja, jotka pohjautuvat haastateltavan jakamiin kokemuksiin ja kertomuksiin. Vaikka aineisto on tutkijan itsensä tuottama, ovat haastatellut kuitenkin tutkijalle tuntemattomia, jolloin etäisyyden säilyttäminen tutkimukseen osallistuneisiin henkilöihin on mahdollista. Luotettavuuteen sekä samalla tutkimuksen avoimuuteen on pyritty myös tutkijan ja haastateltavien välisessä vuorovaikutuksessa: haastateltavat saivat itse vaikuttaa

haastattelun ajankohtaan, jonka lisäksi heille lähetettiin etukäteen myös haastattelurunko sekä tutkimusta edeltänyt tutkimussuunnitelma. Tämä mahdollisti aiheeseen tutustumisen sekä haastatteluun valmistautumisen etukäteen ennen tutkimukseen osallistumista. Tietosuojailmoitus sisälsi tiedot tutkimukseen osallistuvien henkilötietojen keräämisestä, niiden käsittelystä ja asianmukaisesta säilyttämisestä sekä haastattelun keskeyttämisestä haastateltavan niin halutessa. Nämä yksityiskohdat käytiin läpi vielä ennen jokaisen haastattelun aloittamista. Mikäli haastateltavat hyväksyivät tietosuojailoituksessa ilmoitetut tiedot tutkimuksen etenemisestä, pyydettiin heitä allekirjoittamaan se sähköisesti sähköpostin välityksellä. Lukijalle tarjotaan myös mahdollisuus lisätietoon puheen tuottamiseen liittyvästä tilanteesta liittämällä käytetty haastattelurunko mukaan tutkimukseen (liite 2).

Haastattelutilannetta tarkastellessa on syytä tuoda ilmi myös siihen mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä. Maaliskuussa 2020 Maailman terveysjärjestö WHO julisti COVID-19-viruksen pandemiaksi (WHO 2020), ja yhä vallitsevasta pandemiatilanteesta johtuen haastattelut toteutettiin videoyhteyksin, eikä haastateltavia ole näin ollen turvallisuussyistä tavattu henkilökohtaisesti lainkaan. Haastattelujen toteutuksesta on sovittu yhdessä haastateltavien kanssa. Lisäksi maailmanlaajuisen pandemian vaikutuksesta myös koulut ja koulutus siirtyivät etäopetukseen, joka on mahdollisesti vaikuttanut tuotettuun aineistoon. Näin ollen on myös perusteltua pohtia sen vaikutuksia tämän tutkimuksen haastatteluihin ja siten työn merkityksellisyyden rakentumiseen. Muutokset työssä ja sen toteuttamisessa sekä epävarmuus tulevasta vaikuttavat vankilan opetushenkilökunnan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, mikä tällöin näkyy myös työelämässä. Jo ennalta raskas työ voi muuttua raskaammaksi tai se voidaan kokea entistä haastavampana, jolloin entistä suuremmassa riskissä on työssä jaksamisen heikentyminen. Tämä voi näkyä tutkimuksen haastatteluissa siinä miten omasta työstä vankilaopetuksen parissa kerrotaan. Haastatteluissa tuodaan ilmi myös etäopetuksessa työskentely, mutta se ei kuitenkaan hallitse haastatteluissa tuotettua aineistoa merkittävästi.

Videoyhteyksin toteutettu haastattelu on mahdollisesti myös vaikuttanut tuotettuun aineistoon, sillä keskustelunomaisen haastattelutilanteen luominen on saattanut olla haastavampaa kuin kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa. Videoyhteydellä haastatteluun voi vaikuttaa myös tutkijasta riippumattomat tekijät, kuten esimerkiksi internet-yhteyden toimivuus. Tämän tutkimuksen videohaastatteluiden kohdalla teknisiä ongelmia ei kuitenkaan ilmaantunut, ja haastattelut saatiin kokonaisuudessaan toteutettua ilman suurempia haasteita.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan myös tutkimustuloksien kautta. Tutkimukseen osallistuneiden määrä on pieni, joten sen tuloksia ei voida yleistää. On kuitenkin syytä huomioida kohderyhmän, eli vankilaopettajien vähäinen määrä kansallisella tasolla, jolloin pienempikin haastateltavien määrä voi kertoa vankilaopettajien työstä laajemminkin. Tutkimusprosessin avoimuuden sekä teemoihin pohjautuvan haastattelun avulla tutkimus olisi mahdollista tuottaa uudelleen eri ajankohtana jo haastatelluille henkilöille sekä uusille osallistujille samasta kohderyhmästä. Vaikka tutkimuskohde ei tutkimuksen kannalta ole tiettyyn aikaan sidoksissa, on tutkimustuloksissa huomioitava mahdollisesti aineistoon tai sen tuottamiseen vaikuttanut globaali pandemiatilanne.

5 Tulokset

Haastatteluaineistosta diskursseja opetustyön merkityksellisyydestä muodostettiin yhteensä viisi, jotka ovat seuraavat: Yhteenkuuluvuuden tunne, Vankilaopetuksen luonne, Heikomman puolella oleminen, Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen, sekä Työtä on tehtävä. Diskurssit on kuvattu tarkemmin alla olevassa taulukossa (ks. Taulukko 1). Taulukossa on esitetty jokainen diskurssi sekä aiheet, joiden pohjalta se on syntynyt. Lisäksi taulukossa esitetään myös jokaisen diskurssin esiintyvyys aineistossa, jonka avulla pystytään tarkastelemaan mikä diskursseista on aineistossa vahvin ja mikä heikoin. Jokainen löydetystä diskursseista rakentaa työn merkityksellisyyttä tutkimusaineistosta esiin nostettujen tekijöiden ja merkityksien kautta.

| DISKURSSI | Työn merkityksellisyyden ulottuvuudet diskurssissa | Esiintyvyys aineistossa |
|----------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|
| Yhteenkuuluvuuden tunne | Työyhteisön merkitys, kollegiaalinen tuki, tiedonkulku | 1. VAHVIN (35/119) |
| Vankilaopetuksen luonne | Vankilaopetus vs. siviiliopetus, opetusympäristö | 2. (29/119) |
| Heikomman puolella oleminen | Muiden auttaminen, erityisopetus, muutos, opettajuus | 3. (20/119) |
| Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen | Työn suunnitteleminen, työvälineet, kouluttautuminen, eteneminen työelämässä | 4. (19/119) |
| Työtä on tehtävä | Työntarve, koulutusta vastaava työ, palkkaus, ammatti-identiteetti | 5. HEIKOIN (16/119) |

Taulukko 1. Työn merkityksellisyyttä rakentavat diskurssit.

Löydetyistä diskursseista vahvimpana on *Yhteenkuuluvuuden tunne* -diskurssi, joka on syntynyt työyhteisön merkitykseen, kollegiaalisen tuen sekä työyhteisön tiedonkulkuun liittyvien merkitysten pohjalta. Erityisen vahvasti diskurssi kertoo siitä, kuinka merkittävä osa työyhteisö ja yhteisöön kuulumisen on työn merkityksellisyyden kannalta. Työn merkityksellisyyden voidaan tällöin nähdä rakentuvan yksilön henkilökohtaiseen tunteeseen tai tarpeeseen kuulua joukkoon. Mikäli työntekijä ei tunne kuuluvansa työyhteisöön, voi tällöin myös työ menettää merkityksellisyytään.

Toiseksi vahvimpana diskurssina on *Vankilaopetuksen luonne* -diskurssi. Vankilaopetuksen luonteella tarkoitetaan erityisesti sitä, millä tavoin vankilan opetustyö konkreettisesti toteutuu sekä mitä asioita siihen sisältyi tai mitä siitä on jäänyt puuttumaan. Kyseinen diskurssi on syntynyt erityisesti vertailusta siviilissä toteutuvaa opetustyötä kohtaan, joka näkyy löydetyissä merkityksissä. Haastateltavat toivat paljon ilmi eroavaisuuksia siviilissä tapahtuvan perusopetuksen ja vankilaopetuksen välillä. Diskurssi kertoo, että erityisesti ne siviiliopetuksen haasteet, jotka vankilaopetuksesta puuttuvat, luovat merkityksellisyyden tunnetta opetustyöstä. Vastakohtana käy kuitenkin ilmi, että ne siviiliopetuksessa olevat vapaudet, jotka vankilaopetuksesta taas puuttuvat, vaikuttavat löydettyjen merkityksien mukaan merkittävästi vankilaopetuksen toteutumiseen ja siten myös opettajan työn merkityksellisyyden tunteen rakentumiseen.

Heikomman puolella oleminen -diskurssissa merkitykset toivat esiin halun auttaa heikommassa asemassa olevia, erityisopetuksen ja opettajuuden tärkeyden sekä muutoksessa tukemisen. Tämä diskurssi esiintyi aineistossa kolmanneksi vahvimpana. Opiskelijan tukeminen, erityisopetuksen tärkeys sekä opetuksesta saadut onnistumisen tunteet ovat merkittäviä paitsi opiskelijalle, myös opettajalle. Kokemukset siitä, että vankilaopetustyöllä on voinut auttaa muita ihmisiä tai vaikuttaa positiivisesti heidän elämäänsä, ovat keskeisessä osassa merkityksellisyyden rakentumisessa työtä kohtaan. Voidaan siis nähdä, että vankilaopetustyön

merkityksellisyys syntyy tällöin erityisesti sen merkityksestä toiselle yksilölle.

Neljäs *Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen* -diskurssi on syntynyt kouluttautumista, työn suunnittelemista ja toteuttamista sekä työelämässä etenemistä ilmaisevien merkityksien pohjalta. Nämä merkitykset tuovat ilmi erityisesti haastateltujen omaan työnkuvaan liittyviä mahdollisuuksia vaikuttaa itse työnsä suunnitteluun ja toteuttamiseen tai kehittää omaa ammattitaitoaan työssä, sekä niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat näihin mahdollisuuksiin. Näiden perusteella työn merkityksellisyys rakentuu edellytyksistä vaikuttaa omaan työnkuvaansa ja tapaansa tehdä työtä. Lisäksi merkityksistä käy ilmi myös oman urapolun etenemismahdollisuudet sekä sen vaikutus työn merkityksellisyydelle.

Heikoimpana diskurssina aineistossa esiintyy *Työtä on tehtävä* -diskurssi, joka heikommasta esiintyvyydestään huolimatta tuodaan merkityksillä selkeästi esille. Keskiössä on ajatus siitä, että työ kuuluu osaksi jokaisen yksilön elämää ja velvollisuuksia. Myös työstä saatava palkka ja sen laatu ovat kiinteässä osassa diskurssia. Työn merkityksellisyys syntyy tällöin yksilön kokemasta merkityksestä ja vastuusta laajemmalle yhteiskunnalle, jonka toimimiseksi jokaisen siinä toimivan on tehtävä työtä. Toisaalta yksilön saama rahallinen korvaus tehdystä työstä taas rakentaa työn merkityksellisyyttä yksilön elämässä, sillä sen avulla voidaan huolehtia omista taloudellisista asioista elämässä.

Seuraavaksi tarkastellaan jokaisen diskurssin rakentumista yksityiskohtaisemmin löydettyjen merkityksien kautta.

5.1 Yhteenkuuluvuuden tunne -diskurssi

Työyhteisön merkitys yksilölle, siihen kuulumisen tunne sekä yhteisön välinen vuorovaikutus rakentavat työn merkityksellisyyttä Yhteenkuuluvuuden tunne -diskurssissa. Työyhteisöön kuulumisen ja kollegoiden tunteminen ovat haastateltaville tärkeitä tekijöitä kokonaisvaltaisen työhyvinvoinnin näkökulmasta ja siten merkittäviä myös

työn merkityksellisyyden synnyn kannalta. Haastateltavat perustelevat työyhteisön merkitystä muun muassa siltä saadun kollegiaalisen tuen, toisen työn arvostamisen sekä tiedonkulun kautta. Analysoinnissa erityistä huomiota kiinnitettiin ilmaisuissa käytettyihin painotuksiin, joilla haastateltavat halusivat korostaa työyhteisön ja yhteenkuuluvuuden tunteen merkitystä niin positiivisessa kuin negatiivisessakin mielessä. Ilmaisuja ja merkityksiä työyhteisöön ja tukeen liittyen löytyi pitkin aineistoa, jonka jälkeen niistä rakennettiin yhtenäinen kokonaisuus.

Opettajien lisäksi vankilan työympäristöön kuuluu monia muita ammattilaisia ja asiantuntijoita, kuten vartijoita ja ohjaajia. Opettajat työskentelevät kuitenkin vankilassa ulkopuolisen koulutustarjoajan toimesta, ja ovat tällöin hallinnollisesti erillään muusta vankilan henkilökunnasta. Haastatellut kuvailevatkin olevansa ikään kuin välitilassa. Tällöin työyhteisön keskinäisen kommunikaation ja yhteistyön merkitys korostuu entisestään. Tätä voidaan perustella esimerkiksi tiedonkululla: tiedon välittäminen kahden organisaation välillä voi jo lähtökohtaisesti olla haastavampaa, ja mikäli vankilassa toimiva opettaja ei tunne kuuluvansa työyhteisöön, voi tiedon saaminen ja välittäminen olla entistä hankalampaa.

”parhaimmillaanhan sitä opettaja voi toimia hyvinkin tiiviisti sen muun vankilaorganisaation mukana” (H7)

”myöskin on sitten toisen työn arvostamisesta kysymys -- kyllä siinä täytyy olla kiinnostunut toistenkin toiminnasta” (H2)

”informaatio on hirveen tärkeä ja se vaatii sen luottamuksellisen työyhteisön” (H3)

”—ja sit me soitellaan et hei se [vankiopiskelija] tulee sulle sinne, otatko kopin ... Et tää on tää hieno juttu sitten kanssa tässä hommassa.” (H6)

Työyhteisöltä saatu tuki pohjautuu yhteenkuuluvuuden tunteesta yhteisöön ja ihmisiin, joiden kanssa yksilö työskentelee. Haastateltavien puheessa korostuukin halu ja tarve kuulua työyhteisöön sekä oppia tuntemaan ihmiset, joiden kanssa ovat tekemisissä. Yhteenkuuluvuuden tunnetta edesauttaa muun muassa avoin keskusteluyhteys sekä luottamus

kollegoiden välillä. Tämä vaikuttaa haastateltavien mukaan merkittävästi työskentelyyn ja työssä jaksamiseen. Myös haastateltavien puheen erilaiset ilmaisut puoltavat kollegoiden sekä keskusteluyhteyden tärkeyttä työssä. Tiedonkulun tärkeyttä tai siinä näkyviä puutteita ilmaistakseen haastateltavat käyttävät kiertoilmaisuja, kuten alla olevassa lainauksessa.

”Et tieto kulkee täällä sillä tavalla et vartijat kertoo vangeille ja vangit kertoo sitten meille” (H7)

Vaikka lainauksesta käy ilmi, että tieto työyhteisön sisällä kulkee, on siitä myös havaittavissa, ettei tieto kuitenkaan välttämättä kulje suorinta reittiä tai toivotulla tavalla. Yhteenkuuluvuuden merkitystä taas painotetaan tehokkaiden ilmaisujen kuten ”todella tärkeä” tai ”hirveän tärkeä” avulla.

Yksilön tunne siitä, että on osa yhteisöä, on tärkeää missä tahansa elämän osa-alueella, mutta johtuen vankilan poikkeavasta opetusympäristöstä, se voidaan nähdä erityisen merkittävänä juuri työyhteisössä. Tärkeää onkin, että työyhteisössä olisi joku, jonka kanssa käydä läpi työpäivän tapahtumia ja vaihtaa ajatuksia hankalissakin tilanteissa. Haastattelussa tulee kuitenkin ilmi myös huoli työkavereista sekä heidän kuormittamisestaan: vaikka asioiden jakaminen kollegalle nähdään erittäin positiivisena ja tarpeellisena, olisi tärkeää voida jakaa haastavia asioita tarvittaessa myös ammattilaisen tukemana. Jos työntekijä ei koe kuuluvansa työyhteisöön tai ettei hän saa tarvitsemaansa tukea, voidaan sen katsoa vaikuttavan myös yksilön kokemukseen työnsä merkityksellisyydestä.

”sehän on niin ku työn tekemisen kannalta todella tärkeä (painotus) osa et kuuluu johonkin joukkoon, joka tekee yhdessä töitä jonkun yhteisen asian puolesta” (H7)

”Ne vankilaopettajat, jotka on yksin ni on tosi kovilla -- että siitä en luopuisi, et saa sen peilin siitä työkaverista, joka on siellä” (H3)

”--jos sitä ei olis, ni tätä ei jaksais kukaan! Ihan oikeesti, se on hirmuinen tuki siellä takana.” (H6)

”ois tietty hyvä päästä vähän purkamaan tätä työtä ja ei oo siinä sitä keskustelukumppania kenen kanssa purkaa ja tehdä tätä työtä” (H4)

”pitäisi olla tiimi tai foorumi, missä voi keskustella vaikeista tapauksista ja ongelmista työssä. Ei niin että kuormittaa työkavereitaan” (H5)

Lisäksi merkityksellisyyden rakentumiseen vaikuttavat opettajan ja esihenkilön välinen suhde, sekä tunne siitä, että työyhteisössä voi olla oma itsensä. Toimiva suhde työntekijän ja esihenkilön välillä voidaan katsoa kulkevan rinnakkain työyhteisöön kuulumisen ja sieltä saadun tuen kanssa, sillä esihenkilö muodostaa yhtä lailla osan yhteisöstä, jonka kanssa yksilö työskentelee. Luottamuksellisella työntekijä–esihenkilö -suhteella haastateltavat kuvailevat myös olevan positiivisia vaikutuksia oman työn toteuttamiseen yhteisöllisyyden tunteen ohella.

”Ei tuolla tosiaankaan tarvii esittää yhtään mittään muuta mitä on. Ja siellä pärjää sillä, että on oma ittensä” (H1)

”—ku on laaja luottamus omalla esimiehellä, ni sillon ne vaikutusmahdollisuudet omaan työhön on maksimaaliset” (H2)

”Emmä ainakaan muista, että ois viiden vuoden aikana kukaan kysynyt, että no miten siellä menee siellä töissä tai et miten voit” (H7)

5.2 Vankilaopetuksen luonne -diskurssi

Toisessa muodostetussa diskurssissa haastateltavat näkevät opetustyön itsessään merkittävänä, mutta vankilaopetuksessa merkityksellisyys syntyy erityisesti luomalla vertailupintaa perusopetukseen sekä siitä, miten vankilaopetus eroaa siviilissä tapahtuvasta opetuksesta. Vertailu syntyy siitä, että haastateltavat asettavat siviiliopetuksen ja vankilaopetuksen vastakkain sekä etsivät niistä toisistaan poikkeavia vastakohtia. Analysointia tehdessä käy ilmi haastateltavien ilmaisemien huokauksien ja puhetaukojen korkeampi määrä vertailua tehdessä, mikä voi kertoa aiheen mietityttävän haastateltavia muita teemoja enemmän. Puhuessaan vankilassa toteutettavasta opetustyöstä haastateltavat kuitenkin kuvaavat työtään pääasiassa positiivisesti niiden asioiden kautta, jotka

vankilaopetuksesta puuttuvat siviiliopetukseen verrattaessa. Toisaalta taas he tuovat myös ilmi opetustyöstä puuttuvat tekijät, jotka poissaolollaan vaikuttavat negatiivisessa mielessä työn tekemiseen ja siten myös työn merkityksellisyyteen. Haastateltavien kertomat konkreettiset esimerkit työstään selittävät ja tehostavat ilmaisun sisältöä luodussa vastakkainasettelussa.

Erityisesti perusopetuksessa nähtävän yhteistyön vanhempien kanssa haastateltavat nostivat esiin negatiivisessa valossa. Tämän puuttuminen kokonaan vankilaopetuksesta nähtiin yksityiskohtana, joka vaikuttaa positiivisesti omaan työhön, sen tekemiseen ja siinä jaksamiseen. Lisäksi haastateltavat toivat ilmi myönteisenä myös puhelimien puuttumisen vankiopiskelijoilta. Puhelimien puuttumisen kommentointi kertoo sen vahvasta, vaikkakin hankalasta asemasta siviiliopetuksessa. Tätä myös haastateltavat toivat esille, ja puhelimenkäyttöä kuvailtiin opetuksen ja oppimisen kannalta hyvin häiritseväksi. Huomionarvoista kuitenkin on, että puhelimien käyttö vankiloissa on yleisesti ottaen rajoitetumpaa, kuin siviilissä. Kuitenkin tämä ero siviiliopetukseen koettiin ennen kaikkea positiivisena ja oman työn mielekkyyttä lisäävänä tekijänä.

”Moni asia on vaikeempaa, mut kumminkinhan tää on semmosta suoraviivasempaa. Aikuisten kanssa tehdään töitä, ei oo vanhempia, meidän vangit ei saa käyttää kännykkää, ne ei soittele mulle illalla. (huokaus) ... Monta asiaa pois mitä on sitten tota peruskoulussa.” (H3)

”no mielummin mä oon opettajana vankilassa ku tuolla toisella puolella. Koska mun ei tartte miettiä niitä käytöshäiriöitä, mun ei tartte tapella sen kännykän kanssa mielenkiinnosta, ei tartte soitella oppilaille kotiin ... eikä vanhemmat soittele” (H5)

”—että tämmöset ulkovälituntivalvonnat puuttuu, yhteistyö vanhempien kanssa [puuttuu], joka voi olla tosi vaikeeta nykypäivänä, ei oo jälki-istuntoja tai jälki-istuntovalvontoja, luvattomat poissaolot puuttuu” (H1)

Vanhempien sekä puhelinten puuttumisen lisäksi haastateltavat nostivat esiin ajankäytön työssään. Vaikka oppilasaines on taustoiltaan haasteellisempaa kuin yleensä siviiliopetuksessa, vapautuu vankilaopetuksessa aikaa keskittyä opetukseen ja opiskelijoihin esimerkiksi pienten ryhmäkokojen ansiosta. Myös ajankäyttöön opetuksen ulkopuolella oli haastateltavien mukaan havaittavissa huomattava ero. Tästä kertoivat esimerkiksi vankilaopetustyön rajattu mahdollisuus tehdä töitä kotona, jolloin työt koettiin helpommaksi jättää töihin työpäivän päättyessä. Toisaalta osa haastateltavista toi esille myös kokemuksensa pitkistä työpäivistä, eikä työ siviiliopetukseen verrattuna vapautuneesta ajasta helpottanut tehtävään työmäärään. Loputtomalta tuntuva työmäärä tai liian pitkiksi venyvät työpäivät voivat osaltaan vaikuttaa tunteeseen siitä, onko työ yksilölle itselleen merkityksellistä.

”opiskelijavuosikertymät on pienempiä, ryhmäkoot on pienempiä, aines on haasteellisempaa” (H2)

”Parasta on se, että asioille on aikaa, joka open työssä nykyään on harvinaista” (H3)

”Ja tässä opettajan työhön verrattuna tänä päivänä, et tän pystyt oikeestaan jättämään, et ku päivä menee – tunnit tulee täyteen, ni jättää taakse -- mutta jos ois taas tuolla normaalipuolella ni siellä ne työt tahtoo seurata mukana” (H4)

”ne asiat on kuitenkin siellä taustalla, mitkä ongelmat niillä vangeilla on (huokaus) ja sitten mehän teidän älyttömän pitkää päivää...” (H6)

Vankilaopetusta ja siviiliopetusta vertaillaan myös työympäristöön liittyvien niin sanottujen laatuerojen kautta. Tällöin haastateltavat toivat ilmi puutoksia, jotka vaikuttavat heidän työhönsä kielteisesti ja siten vaikuttavat myös merkityksellisyyden rakentumiseen työtä kohtaan. Näitä puutteita ilmaistiin muun muassa kiertoilmauksien kautta, joiden avulla haastateltavat painottivat puutteiden olevan merkittäviä. Erityisesti ammatilliseen koulutukseen liittyvissä työkaluissa olisi parannuksen varaa.

Vankilaopetuksessa tarvittavat työkalut tai välineet voivat usein olla vanhoja tai huomattavasti huonolaatuisempia kuin siviilissä. Tämän haastateltavat arvelevat johtuvan siitä, ettei vankilaopetusta nähdä yhtä arvokkaana tai tarpeellisena kuin siviilissä tapahtuvaa opetusta. Haastateltavat lisäävät myös, että vankilaopetustyötä ei kenties ymmärretä riittävästi, mistä kertoo esimerkiksi työturvallisuuden eri tasoinen havainnointi sekä sen tuominen ilmi haastatteluissa. Siviiliopetuksesta poiketen vankilaopetuksessa ei myöskään voida tuoda ilmi liikaa omia, henkilökohtaisia asioita turvallisuussyistä.

”Et se on semmonen työkalu, jolla kukaan muu tuolla ulkopuolella ei tekis töitä. Et se on niin vanha ja tämmönen näin. Et ne laitteet millä täällä työskennellään, ni ... ne ei oo ihan sitä tasoo mitä ne on tuolla ulkopuolella” (H5)

”--sekin on sitten oma piirteensä tässä. Et siviiliasioita, et kävinpäs tässä lomalla, mitä normaalisti oppilaitten kans puhutaan, ni näiden kans ei puhuta” (H7)

”sitä ei tajuakaan kuinka iso merkitys sillä on työturvallisuuden kannalta, mikä muualla koulumaailmassa on luonnollista [kynän siirtäminen pöydällä]” (H4)

Kaikesta huolimatta vankilaopetus nähdään joissain määrin vapaampana työnä, kuin siviilissä tapahtuva opetus. Vaikka opetusta määrittäviä ja rajaavia tekijöitä onkin, on opettajilla mahdollisuus järjestää ja toteuttaa omaa opetustaan toisaalta myös melko vapaasti. Toisaalta opettajat kertovat haasteita syntyvän nimenomaan vankilasta ympäristönä, sillä myös vankiopiskelijoiden vaihtuvuus on suuri. Vaihtuvuus sekä vähentynyt aika vankilassa haastavat tavoitteisiin pääsemisen sekä opetuksen järjestämisen mielekkäästi pienemmällekin ryhmäkoolle.

”tavoitteisiin pääseminen on koko ajan haasteellisempaa, ku ne [vankiopiskelijat] on vähempi aikaa” (H7)

”mitenkä sä sen sun oman opetuksen täällä järjestät, et eihän kukaan oo siihen sanomassa mitenkä sä opetat” (H5)

5.3 Heikomman puolella oleminen -diskurssi

Työ vankilaopetuksen parissa nähdään tapana toimia heikomman puolella. Heikommalla puolella haastateltavat tarkoittavat vankeja, jotka ovat paitsi eristettyinä muusta yhteiskunnasta, he ovat myös joutuneet yhteiskunnan ulkopuolisiksi jo ennen rangaistuslaitokseen siirtymistä. Haastateltavat tuovat puheissaan esiin, kuinka vankien auttaminen opetustyön muodossa luo myös haastateltaville onnistumisen tunteita. Työn merkityksellisyys rakentuu vankilaopetuksen merkityksestä osana kokonaisuutta. Haastateltavien puheissa on havaittavissa myös joissain määrin toistoa, mikä kenties kertoo halusta painottaa asian merkitystä sekä itselleen että haastattelijalle. Myös superlatiivien ja ylistävien ilmaisujen käyttö kuvaamaan henkilökohtaisia kokemuksia kertoo sen merkityksestä haastateltavalle. Ylistävillä ilmaisuilla haastateltava pyrkii kenties painottamaan sanomansa positiivista merkitystä esimerkiksi vastapainona haastavimmille yksityiskohdille työssä.

Oppilasainesta vankilassa kuvaillaan hyvin kirjavaksi ja moniongelmaiseksi, mikä perustelee ajatusta vankiopiskelijasta heikommilla tai haastavimmilla lähtökohdilla. Haastateltavat kuvailevatkin työssä parasta olevan opiskelijan onnistumiset, kun he esimerkiksi pääsevät opinnoissaan eteenpäin tai vapauduttuaan jatkavat rikoksetonta elämää. Tämä käy ilmi, kun haastateltavat puheessaan kuvailevat konkreettisin esimerkein kohtaamisiaan vankien kanssa heidän vapautumisensa kynnyksellä tai jopa siviilielämän arkisissa tilanteissa, kuten esimerkiksi ruokakaupassa sattumalta toisen kohdatessaan. Nämä kokemukset tuodaan esiin positiivisina muistoina ja osana heidän tekemäänsä opetustyötä. Myös vangeilta saatua palautetta tuodaan puheissa esille kuvailen, miten hyvältä saatu palaute itselle tuntuu. Kun

vankien onnistumisen kokemukset koetaan myös omana onnistumisena työssään, saavat haastateltavat omalle työlleen myös merkityksen.

”hienoja ja mukavia kokemuksia, ja ne motivoi just siinä, et ku on pystynyt auttamaan toisia” (H4)

”Mä oon aina ollu heikomman puolella, mä oon aina ollu se, et haluu sitä heikointa nostaa sieltä... Sitte tota -- tein työharjoittelun vankilassa ja sillon se niin ku rävähti mulle päähän, että tällastakin työtä voi tehdä” (H6)

”--et sie oot paras opettaja joka minulla on ikinä ollu, et sinä oot ensimmäinen, joka on meitä oikeesti ymmärtäny. Sen minä oon kuullu tosi monta kertaa. Se tuntuu aina tosi hyvältä, et ne omat opetusmetodit niin ku toimii.” (H3)

Vaikka vankiopiskelijän opinnoissa saavuttamat onnistumiset sekä niiden merkitys nähdään vaikuttavan positiivisesti myös opettajan oman työn merkityksellisyyteen, tiedostavat haastateltavat kuitenkin opetuksen olevan osa suurempaa kokonaisuutta, eivätkä onnistumiset tai epäonnistumiset ole välttämättä yksin opettajan ansiota. Ennen kaikkea nostetaan esille myös vankiopiskelijän omaa osuutta sekä yhteistyön merkitystä parhaan mahdollisen avun ja tuen mahdollistamiseksi. Merkityksellisyys rakentuu kuitenkin lopulta samoista onnistumisen kokemuksista ja toisen auttamisesta.

”kumpikaan, se epäonnistuminen tai onnistuminen ei lopulta oo sen opettajan ansiota tai tekoja, vaan se on sitten opiskelijasta itsestään kiinni” (H5)

”se, että saa niitä positiivisia palautteita ja onnistumisen hetkiä, ja sit et jos saadaan kantamaan se siellä yhteistyössä kaikkien meidän kesken” (H4)

5.4 Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen -diskurssi

Neljäs diskurssi selittää työn merkityksellisyyden syntymistä työn tarjoamista mahdollisuuksista vaikuttaa työn suunnittelemiseen, sen toteuttamiseen, siinä kehittymiseen sekä urapolulla etenemiseen. Tämä tulee esiin haastateltavien kertomuksista ja konkreettisista esimerkeistä siitä, mihin he pystyivät vaikuttamaan työssään tai mitä heillä on valtuudet tehdä opetuksen puitteissa. Löydetyistä merkityksistä käy ilmi myös opettajien ottamat vapaudet omassa opetustyössään, kun siihen on mahdollisuus tai tarve. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta opetustyön välttämistä, vaan enemmänkin sen muuttamista vankiopiskelijoiden sen hetkisiä tarpeita vastaaviksi. Tämä kertoo myös opettajan ammattitaidosta tunnistaa opiskelijoidensa tunteet ja tarpeet, jotka vankilaympäristössä voivat vaihdella päivästä riippuen nopeastikin ääripäästä toiseen.

”Täällä on ainakin pystynyt minun hyvin aika lailla ite vaikuttamaan miun työn sisältöön näissä puitteissa” (H4)

”—voin kyllä vaikuttaa työhöni, et ihan täysi luottamus ja tuki esimiehen puolelta” (H6)

”Välillä ja istutaan alas ja pyyhitään tavallaan lukkarista kaikki pois, että otetaan ne kolme tuntia ja jutellaan.” (H3)

”Tehtiin sitten yhteinen päätös opettajan kanssa, että jatkettiin sitä etäopetusta sitten” (H1)

Haastatteluissa työhön vaikuttamisen mahdollisuuksiin luodaan myös vertailupintaa meillä versus muualla -ajatuksella, jossa vertailu tapahtuu kielteisen kielenkäytön tai puutteiden ilmaisun kautta. Tällä tavoin haastateltavien voidaan katsoa ilmaisevan työhönsä tyytymättömyyttä lisääviä tekijöitä.

”Meillä ei oo niinku hankintavaltuuksia -- aikasemmin kun oli tuolla normaalin koulun puolella, ni se oli että otettiin puhelin kouraan ja

tilattiin ja asia oli sillä siisti. Siihen ei materiaalin hankkimiseen tarvii käyttää sen enempää aikaa, ku nyt siihen täytyy käyttää paljon enempi, ku joutuu kyselemään ja muistuttamaan” (H7)

Diskurssissa esiintyy myös haastateltujen ajatuksia liittyen ammattitaidon kehittämiseen työssä. Kehittymismahdollisuuksia on monia: jotkut haastateltavista kokevat kehittymistä jo opetustyölle arkisimmissa yhteyksissä, kuten uusien taitojen opettelussa, kun taas jotkut haastateltavista toivat esiin perinteisen opetustyön ulkopuolisia projekteja osana kehittymistä. Mahdolliset työn ohessa suoritettavat koulutukset nostettiin esille osana yksilön ammattitaidon kehittymistä ja aiemman koulutustaustan täydentämistä. Vaikka useamman haastateltavan kohdalla ilmeni toive työnohjaukselle, ilmaisivat he kuitenkin työssä kouluttautumisen olevan toisaalta vielä enemmän kiinni myös työntekijän omasta halusta kouluttautua. Nämä ammattitaitoon tai kehittämiseen liittyvät merkitykset heijastavat myös joidenkin haastateltujen ajatuksia urapolulla etenemisestä. Vankilaopetuksessa uralla eteneminen ei välttämättä ole kaikilla haastatelluilla ollut ajatuksena, mutta sen esiin tuominen kertoo etenemismahdollisuuksien vaikutuksesta työn merkityksellisyyden rakentumiselle.

”Sit ku meil on tämmösiä isompia EU-tasosia projekteja, et on monia eri maita ja päästään niihin sit osallistumaan, ni sit oman tahtonsa mukaan tai johki harjottelemaan” (H4)

”--ja sitten siinä samalla oppii ite tekemään asioita, joita ei oo aikasemmin tehny.” (H1)

”opiskelijat luo haasteita, ja on asioita joita mä en aina osaa, mää sitten että opetellaan, että se on niin ku tällei. Ja onhan meillä mahollisuus lähteä koulutuspäiville tai opiskella jotakin” (H6)

”—et vankilaopettajan työ on siinä mielessä vähän harmillista, että tässä ei itte pääse enää etteenpäin mihinkään, etenemään, eikä vois vaik haluais” (H4)

5.5 Työtä on tehtävä -diskurssi

Viidennessä ja viimeisessä Työtä on tehtävä -diskurssissa opetustyön merkityksellisyyttä argumentoidaan tai rakennetaan työnteon sekä palkkauksen ja rahan kautta. Työntekijä kokee yksilön vastuuta ja velvollisuutta tehdä palkkatyötä, ja hän näkee kokonaisvaltaisena osana omaa elämäänsä. Tehty työ ja siitä saatu rahallinen palkkio luovat paitsi turvallisuuden tunnetta yksilölle, myös tukevat yksilön ajatus siitä, että elämässä on tehtävä jotain konkreettista. Työn tarkoitus osana yksilön kokonaisvaltaista elämää rakentavat tällöin sen merkityksellisyyttä.

Haastateltavien puhuessa työstä, he kuvaavat sitä välttämättömänä osana jokaisen elämään kuuluvana tehtävänä. Työ nähdään osaksi laajempaa yhteiskuntaa, jossa jokaisella yksilöllä on velvollisuutensa tehdä työtä. Opetustyö nähdään työnä siinä missä mikä tahansa muukin työ, eikä se laadultaan vaikuta haastateltaville sen merkityksellisyyteen. Haastateltavien puheet kuitenkin heijastavat, että työ on merkityksellistä sen tekemisen kautta ja sitä tehdään, vaikka haastateltava ei kokisikaan vankilassa työskentelyä tai opetustyötä unelmiensa työksi.

”Minä oon tullu ihan työn perässä -- et ei oo paljon vaihtoehtoja” (H5)

”et työtähän sitä pittää tehdä. Ja työtähän sit tehdään ihan sen tekemisen takia” (H7)

”Mä katson, että tällä työllä on kansantaloudellisesti oikeasti merkitystä” (H2)

”—et ei mulla ollu mitään käsitystä vankilaopetuksesta, enkä mä varsinaisesti ehkä hakeutunut kun vaan, että sain töitä” (H1)

Työtä tehdään ja se on merkityksellistä haastateltaville myös, kun se vastaa omaa koulutusta. Haastateltavat puhuvat sekä aiemmasta opetustyökokemuksestaan että opetukseen ja koulutukseen liittyvästä

koulutustaustastaan siten, että se on rakentunut osaksi heidän identiteettiään. Voidaankin katsoa, että kokemus omasta ammatti-identiteetistä opettajana ja sen vakiintumisesta luo osaltaan merkityksellisyyttä työhön.

”kyllähän se ammatti-identiteettikin on se opettajuus, opettaja, ainaki jollaki tasolla” (H7)

”opettaminen on maailman vaikein työ, mutta se on maailman tärkein työ” (H2)

Konkreettisen työnteon lisäksi haastateltavat ilmaisevat työtä tehtävän sen rahallisen korvauksen eli palkan takia. Työ nähdään merkityksellisenä, koska siitä saatava rahallisella korvauksella voidaan ylläpitää elämän eri osa-alueita. Tällaisiksi asioiksi haastateltavat kertovat esimerkiksi asuntolainan maksamisen. Haastateltavat tuovat palkan ilmi puheessaan huumorin keinoin sekä naurahduksien saattamana, ja kertovat myös suoraan sen toimivan motivoivana tekijänä vankilaopetustyössä. Korkeaa tai hyvää palkkatasoa ilmaistaan naurureaktioiden lisäksi kiertoilmauksien kautta. Palkasta ei välttämättä haluta puhua suoraan yhtenä merkittävänä tekijänä työmotivaatiolle, jolloin haastateltavat pyrkivät keventämään siitä puhumista erilaisin keinoin.

” [parasta työssä] palkkapäivä (naurahdus)” (H5)

”kyllähän tää työ palkkauksellisestikin on motivoivaa” (H2)

”tää on semmosta järkevissä työajoissa ja puitteissa tehtyä myös ... Ja tuota ... siihen työnvaativuuteen nähden oikeestaan kanssa, et jos on kouluttautumiset ja kaikki kohillaan, niin työ on kohtalaisen hyvin palkattu sitten” (H4)

Seuraavassa luvussa tarkastellaan ja tulkitaan näiden diskurssien merkityksiä vankilaopettajien työn merkityksellisyyden rakentumisen kannalta, sekä mitä johtopäätöksiä ja toimenpiteitä työn merkityksellisyyden turvaamiseksi ja lisäämiseksi voisi tämän tutkimuksen perusteella tehdä.

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelu

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutustua työn merkityksellisyyteen ja sen rakentumiseen suomalaisessa vankilaopetuksessa, sekä siten tuottaa tutkimustietoa siitä, mitkä tekijät rakentavat vankilakoulutuksessa työskentelevien opettajien kokemusta työn merkityksellisyydestä. Tutkimuksen keskiössä olivat vankilaopetuksen opettajat sekä vankilaympäristö merkityksellisyyden kontekstina. Vankilaopetukseen ja sen opettajiin liittyvä aiempi tutkimus on vähäistä, mikä perustelee tämän tutkimuksen tarvetta. Jotta merkityksellisyyden rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä vankilaopetuksessa voitaisiin vähäisestä tutkimuksesta huolimatta ymmärtää riittävästi, oli perusteltua tutkia tarkemmin vankeinhoitolaitosta ja vankilaopetusta yksityiskohtaisemmin.

Tutkimustuloksia tarkastellessa erityisesti merkitykset työyhteisöstä ja kollegiaalisesta tuesta sekä vankilaopetuksen poikkeavuudesta perinteiseen opetustyöhön verrattuna näyttäytyvät vahvimpina. Työn merkityksellisyyttä rakentavat tällöin ajatukset siitä, mitkä asiat vankilaopetuksessa ovat opettajan mielestä paremmin tai heikommin verrattuna siviilissä tapahtuvaan opetustyöhön sekä miten näiden tekijöiden vaikutukset näyttäytyvät omassa työssä. Myös työyhteisön merkitys vankilaympäristössä korostuu: työ nähdään lähtökohtaisesti kuormittavana, ja mikäli työyhteisön tuki on puutteellista tai olematonta, vaikuttaa se entistä kuormittavammin myös työntekijään. Työkavereiden tunteminen sekä työyhteisöltä saatu tuki kertovat myös toisen työn arvostamisesta ja siten vaikuttavat myös yksilön ajatukseen työnsä merkityksellisyydestä. Työ saa merkityksen, kun myös muut kokevat sen merkittäväksi tai työntekijän arvokkaaksi osaksi kokonaisuutta. Näiden merkityksien voidaan katsoa olevan myös tietyissä määrin riippuvaisia toisistaan. Kun vankilaopetustyö poikkeaa perinteisestä työympäristöstä, korostuu siinä samalla työyhteisön tärkeys sekä tarve jakaa kokemuksia ja saada tukea muilta samassa ympäristössä työskenteleviltä. Ymmärrys

vankilaopetustyön haastavuudesta vaatii muita vastaavassa tilanteessa olevia henkilöitä. Hyvin toimivalla työyhteisöllä voidaan katsoa olevan vaikutusta myös motivaatioon työssä. Kollegoilta saadaan tukea ja kannustusta, joka auttaa esimerkiksi työssä jaksamisessa sekä työn suunnittelussa, ja siten edesauttaa tai ylläpitää myös yksilön motivaatiota työssä.

Heikosta aineistoesiintyvyydestään huolimatta Työtä on tehtävä -diskurssi rakentaa työn merkityksellisyyttä lähes jokaisessa haastattelussa. Diskurssissa näyttäytyvät merkitykset esimerkiksi palkkauksesta voidaankin nähdä olennaisena, muttei välttämättä ensisijaisena tarpeena työtä ajatellessa. Palkkaus voidaan kuitenkin nähdä ulkoisena motivaatitekijänä vankilaopetustyössä, joka osaltaan vaikuttaa tutkimustuloksien perusteella positiivisesti yksilön työskentelyyn tai työn merkityksellisyyden rakentumiseen. Toisaalta taas diskurssi rakentaa merkityksellisyyttä myös tarpeesta ja halusta tehdä koulutusta vastaavaa työtä sekä ammatti-identiteetin toteutumisesta, jotka voitaisiin nähdä hyvin merkittävänä osana yksilön kokemuksesta toteuttaa itseään työssä. Tätä diskurssia voidaankin peilata erityisesti Räsänen ja Truxin (2012) teoriaan ammatillisesta identiteettiprojektista sekä reflektiivisestä ammattikäytännöstä. Identiteetin käsitteen katsotaan olevan yhteydessä työn merkityksellisyyden rakentumiseen, ja ammatti-identiteetin käsite tuodaankin haastateltujen toimesta aineistossa esille. Kun haastateltavat kokevat ammatti-identiteetiksi opettajuuden ja pääsevät toteuttamaan sitä jokapäiväisessä työssään, kokevat haastateltavat työnsä merkitykselliseksi. Ammatti-identiteetti voidaan nähdä merkittävänä osana yksilön mahdollisuutta toteuttaa itseään, ja melko vähäisestä aineistoesiintyvyydestään huolimatta voi olla yksilölle merkittävä voimavara työssä. Se, että vankilaopettajat ylipäätään tuovat ammatti-identiteetin ilmi haastatteluissa kertoo sen olevan merkittävä osa kokemusta työn merkityksellisyydestä.

Diskurssit eivät erilaisuudestaan huolimatta ole toisiaan poissulkevia, vaan ne voidaan nähdä täydentävän toisiaan. Haastateltavien kertomuksissa ja ilmaisuihin oli havaittavissa paljon samoja tapoja tai piirteitä läpi kaikkien diskurssien. Suurimmassa osassa diskursseista haastateltavat antoivat konkreettisia esimerkkejä kertomustensa tueksi tai vaihtoehtoisesti käyttivät vahvistavia sanoja painottamaan kertomuksen keskeisiä tai tärkeimpiä ilmaisuja. Tällaiset kielelliset keinot voivat kertoa haastateltavalle itselleen tärkeistä piirteistä työssään, jotka taas osaltaan selittävät ja muodostavat merkityksellisyyttä haastateltavan tekemälle opetustyölle. Työn merkityksellisyyttä rakentaessaan haastateltava voi nojata useampaan – jos ei kaikkiin – muodostettuihin diskursseihin. Tuloksista ei ole havaittavissa, että kukaan haastatelluista olisi rakentanut työnsä merkityksellisyyttä vain yhden tai kahden diskurssin kautta. Tämä voi kertoa eri diskurssien olevan toisistaan riippuvaisia, ja työn merkityksellisyyden syntyvän lopulta erilaisten yksilölle merkityksellisiksi koettujen tekijöiden muodostamasta kokonaisuudesta.

Tuloksia ja diskursseja tarkastellessa voidaan todeta myös Lepiston ja Prattin (2016) teorian työn merkityksellisyyden kaksijakoisuudesta toteutuvan. Tutkimustuloksien tarkasteleminen merkityksellisen työn kaksijakoisuuden kautta selventää diskurssien sisältöä sekä kokonaisvaltaisesti työn merkityksellisyyden rakentumiseen vaikuttavia tekijöitä. Vaikka osa diskursseista itsessään ei selkeästi jakaudu vain jompaankumpaan teorian jaottelemaan näkökulmaan, on niissä kaikissa kuitenkin löydettävissä tekijöitä, jotka luovat työn merkityksellisyyttä joko toteutumisen tai perustelun näkökulmasta. Erityisesti diskurssit *Yhteenkuuluvuuden tunne* sekä *Työhön vaikuttaminen ja ammattitaidon kehittäminen* rakentavat merkityksellisyyttä Lepiston ja Prattin teorian mukaisesti toteutumisen näkökulmasta. Niissä esiintyvät tekijät esimerkiksi työyhteisön ja siihen kuulumisen merkityksestä, työssä kouluttautumisesta sekä siinä etenemisestä kertovat yksilön tarpeista tai haluista, joita merkityksellisen työn täytyisi toteuttaa. Tämä taas on yhteydessä yksilön kokemukseen itsensä toteuttamisesta ja sen kokemuksen tai tunteen puuttuminen työssä vähentää myös kokemusta siitä, miten merkityksellistä

työ yksilölle on. Perustelun näkökulmasta kaksijakoisuutta toteuttaa esimerkiksi Heikomman puolella oleminen -diskurssi, jonka ydinajatus työn merkityksellisyydestä syntyy siitä yksilön henkilökohtaisesta kokemuksesta, että muiden auttaminen sekä heikompien puolustaminen on arvokasta, ja siten tekee myös yksilön työstä arvokasta. Toisaalta taas Työtä on tehtävä -diskurssin voidaan katsoa rakentavan vankilaopetustyön merkityksellisyyttä sekä toteutumisen että perustelun näkökulmasta. Työ koetaan arvokkaaksi, koska yksilön työnteko nähdään jokaisen kansalaisen vastuuna toimivan yhteiskunnan luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Vankilassa tehdystä opetustyöstä tekee kuitenkin merkityksellistä myös se, että työ vastaa yksilön koulutusta ja yksilö kokee voivansa toteuttaa itseään myös työelämässä.

Diskurssien voidaan nähdä tuovan esille myös työmotivaatioon liittyviä tekijöitä. Ennen kaikkea työmotivaatiota voidaan diskurssien avulla tulkita yksilölähtöisen näkökulman kautta, jolloin motivaatiotekijät ovat keskittyneet nimenomaan vankilaopettajien subjektiivisiin kokemuksiin työstään, hyvinvoinnistaan ja kyvyistään suoriutua työtehtävistään. Haastateltavat sanallistavat motivaatiotekijöitä esimerkiksi työn parhaista puolista puhuttaessa tai siitä mikä heitä työssään motivoi. Ilmaisuihin onkin sekä ulkoisia että sisäisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat vankilaopettajien motivaatioon työtään kohtaan. Ulkoisesti motivaatiota kohottavana tekijänä voidaan nähdä esimerkiksi työn palkkataso, kun taas sisäiseksi motivaatiotekijöiksi katsotaan esimerkiksi oman ammattitaidon kehittyminen. Kärjistetyksi voidaan siis todeta, että motivaatioon tehdä työtä vaikuttaa siitä saatu rahallinen korvaus, joka aineistosta löydettyjen ilmaisujen perusteella voi olla keskivertoa parempi ja siten vaikuttaa positiivisesti työmotivaatioon. Toisaalta taas esimerkiksi verraten rajatut työssä etenemis- tai kehittymismahdollisuudet voivat vaikuttaa laskevasti työmotivaatioon. Vaikka diskursseja muodostaessa on ilmaisuihin havaittavissa paljon yhtäläisyyksiä, ovat nämä kokemukset motivaatioon vaikuttavista asioista kuitenkin yhtä lailla yksilöllisiä, eivätkä tällöin ole yleistettävissä kaikkiin vankilaopetuksen parissa työskenteleviin henkilöihin. Huomionarvoista on kuitenkin myös se, että diskurssin tavoin

myös kokonaisvaltainen motivaatio työtä kohtaan muodostuu useasta eri osa-alueesta, joten yksittäisen motivaatiotekijän korostaminen ei välttämättä aina ole mielekästä.

Motivaatiolla ja työn merkityksellisyydellä on lisäksi vaikutuksia toisiinsa. Ne täydentävät toisiaan, jolloin esimerkiksi puutteet motivaatiossa työtä kohtaan vaikuttavat työn merkityksellisyyden rakentumiseen yksilön elämässä. Diskursseja tarkasteltaessa havaittiin, että esimerkiksi työyhteisöllä on vaikutusta työn merkityksellisyyden rakentumiseen. Se, millainen suhde työyhteisöön on tai tuntee kuuluvansa osaksi työyhteisöä, rakentaa omalta osaltaan työn merkityksellisyyttä. Tällöin voitaisiin myös tulkita, että mikäli yksilö ei tunne kuuluvansa osaksi työyhteisöä tai ei saa tarvitsemaansa tukea kollegoiltaan, vaikuttaa se heikentävästi hänen motivaatioonsa työtä kohtaan.

Maailmanlaajuisesta pandemiatilanteesta johtuen opetusolosuhteet on viimeisen vuoden ollut myös poikkeava ja vaikuttanut täten merkittävästi myös vankilaopetukseen. Monet kouluista ja eri koulutusasteita ovat siirtyneet joko osittain tai täysin etäopetukseen. Myös haastatellut henkilöt tuovat esille etäopetukseen siirtymisen sekä siihen liittyviä haasteita. Vaikka nämä eivät hallitsekaan tuotettua aineistoa, ilmentävät ne kuitenkin yksilöllisiä kokemuksia omasta vankilaopetustyöstä. Huomionarvoista onkin, että työn merkityksellisyyden rakentuminen voidaan nähdä mukailevan yksilön elämäntilanteita sekä niissä tapahtuvia muutoksia. Jatkotutkimuksen kannalta mielekästä olisikin tarkastella millä tavoin vankilaopetustyön merkityksellisyys rakentuu eri ajankohtina pidemmällä aikavälillä.

6.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimus

Vaikka vastaavanlaista tutkimusta on aiemmin tehty hyvin rajallisesti, on tämän tutkimuksen otanta kuitenkin melko pieni, jotta tutkimustuloksia voitaisiin yleistää. Haastattelumenetelmä mahdollisti kuitenkin monipuolisen ja yksityiskohtaisen aineiston tuottamisen vankilaopettajien kertomusten pohjalta. Tutkimustulokset kertovatkin, että millaiset asiat vaikuttavat vankilan opetushenkilökunnan kokemukseen työn merkityksellisyydestä, ja siten antaa osviittaa siitä, mitä työhön vaikuttavia taustatekijöitä huomioimalla kokemusta merkityksellisyydestä voidaan parantaa.

Tämän tutkimuksen tuloksista on havaittavissa työn merkityksellisyyden rakentuvan monen eri tekijän summana, joihin vaikuttavat paitsi yksilön oma toiminta myös ulkopuoliset tekijät, kuten työn fyysinen ympäristö tai työkavereilta saatu tuki. Erityisen merkittävässä roolissa työn merkityksellisyyden ja sen rakentumisen kannalta näyttäytyy diskurssi työyhteisöstä ja yhteenkuuluvuuden merkityksestä. Tämä kertoo hyvin suoraviivaisesti työpaikan yhteishengen luomisen ja ylläpitämisen merkityksestä yksilölle: Mikäli työntekijä kokee saavansa tukea ja kannustusta muilta työyhteisön jäseniltä, sekä tuntee kuuluvansa joukkoon, voidaan sen katsoa vaikuttavan positiivisesti myös työssä viihtymiseen, jaksamiseen ja lopulta siinä menestymiseen.

Opettajat työskentelevät vankilassa ulkopuolisen koulutuksen tarjoajan toimesta, jolloin vankilaorganisaation tulisikin kiinnittää erityistä huomiota vankilaopettajien kiinnittämiseen osaksi työyhteisöä. Useat haastateltavat kuvailivat olevansa väliinputoajia, eivätkä tällöin ole välttämättä päässeet tasavertaiseksi osaksi työyhteisöä. Sen sijaan ne haastateltavat, jotka kertoivat tuntevansa itsensä osaksi työyhteisöä, korostivat myös sen merkitystä jaksamiseen jokapäiväisessä työssä. Työkavereiden lisäksi yksilön on tunnettava sekä jaettava yhteiset normit ja arvot, jotta yksilö voi tuntea kuuluvansa joukkoon ja kokea työnsä yhtä arvokkaaksi kuin muiden. Tämä vaatii osallistumista, luottamusta sekä vastavuoroisuutta kaikilta työyhteisön jäseniltä. Jo pelkästään muun henkilökunnan kanssa yhdessä

jaettuja lounas- tai kahvitaukoja lisäämällä voitaisiin tarjota mahdollisuus tutustua muihin työyhteisön jäseniin.

Vankilan kaltaisessa organisaatiossa on toki huomioitava sen poikkeuksellinen toimintaympäristö, joka ei välttämättä mahdollista samalla tavalla vapaata ja ketterää liikkumista työympäristössä, kuin esimerkiksi siviilikoulussa. Toisaalta tämän kaltaiset rajoittavat tekijät eivät kuitenkaan estä esimerkiksi yhteisten kokousten järjestämistä. Vankilaopettajien olisikin hyvä osallistua henkilökunnan yhteisiin palavereihin tai kokoontumisiin, sillä sen lisäksi, että he pääsisivät aktiivisesti tutustumaan myös muuhun henkilökuntaan, se mahdollistaisi myös tiedonkulun parantamisen esimerkiksi opettajien, vanginvartijoiden ja ohjaajien välillä.

Tutkimustuloksista on nähtävissä vankilassa työskentelyn olevan usein vaativaa ja kuormittavaa, mikä vaikuttaa merkittävästi myös yksilön kokemukseen työnsä merkityksellisyydestä ja työssään jaksamisesta. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielekästä syventyä entisestään tällaisiin taustatekijöihin esimerkiksi vankilan henkilökunnan työssä jaksamisen ja viihtymisen tai työhyvinvoinnin laajemmasta näkökulmasta tarkastellen. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi kollegoiden ja työntekijä-esihenkilö -suhteen tarkastelua yhtenä osa-alueena, jotta sen merkitystä ja vaikutuksia työyhteisönä yksilön työelämässä voitaisiin selvittää. Huomionarvoista on kuitenkin se, että työn mielen ja merkityksellisyyden lisäämisen kannalta on syytä pohtia organisaation toimintaa laajemmin yksilöllisten tarpeiden lisäksi. Näiden edellä mainittujen osa-alueiden vaikutuksia työhön selvittämällä mahdollistettaisiin myös niiden parempi ylläpito ja kehittäminen sekä yksilön että työyhteisön työhyvinvoinnin kannalta paremmaksi.

Vankilakoulutusta on viime vuosina pyritty kehittämään erityisesti Opetushallituksen rahoittamalla VANKKA -hankkeella, joka toiminnallaan kattaa kaikki Suomen vankilat. Vaikka kehittämishankkeessa on vankiloiden lisäksi mukana myös eri koulutusta tarjoavia toimijoita, on se silti keskittynyt nimenomaan koulutuksen kehittämiseen asiakaslähtöisestä näkökulmasta. Hankkeen tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää

vankilakoulutuksen toimintamallia. (Sasky 2021.) Tämän kaltaiset kehittämishankkeet vaativat kuitenkin myös vankilaopettajien työn huomioimista ja sen tukemista riittävin keinoin, jotta hankkeen maksimaaliset tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Siksi olisikin myös jatkotutkimuksen kannalta tärkeää tarkastella vankilaopetustyötä ja sen merkityksellisyyttä vankilan opetushenkilökunnalle, jotta tutkimustuloksia voitaisiin jatkossa hyödyntää vankilakoulutusta kehittävässä projekteissa ja siten huomioida myös opetushenkilökunnan tarpeet työhön sekä siinä jaksamiseen liittyen.

Lähdeluettelo

Alasoini, T. 2010. Mainettaan parempi työ - Kymmenen väitettä työelämästä. Taloustieto Oy. Helsinki: Yliopistopaino. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2010/11/mainettaan_parempi_työ1.pdf (Luettu 4.5.2020)

Bateman, T. & Barry, B. 2012. Masters of the long haul: Pursuing long-term work goals. *Journal of Organizational Behavior*. 33 (7), 984-1006. https://www.researchgate.net/publication/264611161_Masters_of_the_long_haul_Pursuing_long-term_work_goals (Luettu 9.5.2020)

Both-Nwabuwe, J. M. C., Dijkstra, M. T. M. & Beersma, B. 2017. Sweeping the Floor or Putting a Man on the Moon: How to Define and Measure Meaningful Work. *Frontiers in Psychology*, 8, 1658.

Carlsson, M. & Järvinen, K. 2012. Mielekäs työ: uuden ajan uraopas. Helsinki: Sanoma Pro. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/JAJBGXBTDG#kohta:MIELEK\(\(c4\)S\(\(20\)TY\(\(d6\)\(\(20\)/piste:b0](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/JAJBGXBTDG#kohta:MIELEK((c4)S((20)TY((d6)((20)/piste:b0) (Luettu 25.2.2021)

EPEA 2012. Survey on Prison Education and Training in Europe - Final Report. European Prison Education Association, GHK/European Commission. <https://www.epea.org/wp-content/uploads/Hawley-Jo-et-al-for-EU-Prison-Education-and-Training-in-Europe-Survey-2012.pdf> (Luettu 29.6.2020)

Hartoneva, A. 2002. Normaalisuusperiaate Suomen vankeinhoidossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2002. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 2016. Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino

Kanfer, R., Chen, G. & Pritchard, R. 2008: Work Motivation: Past, Present, and Future. Routledge, New York.

Karsikas, V., Kuivajärvi, K. & Mäki, M. 2009. Nordic Prison Education: Finland. Copenhagen: Nordic Council of Ministers

Koski, L. & Miettinen, K. 2007. Vangit koulutuksessa - Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2007. Helsinki: Opetushallitus

Laki (2009/953). Laki Rikosseuraamuslaitoksesta. Annettu Helsingissä 27.11.2009. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>

Laki (2005/768). Tutkintavankeuslaki. Annettu 23.09.2005. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768>

Laki (2005/767). Vankeuslaki. Annettu Helsingissä 23.09.2005. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Lepisto, D. A. & Pratt, M. G. 2016 Meaningful work as realization and justification: Toward a dual conceptualization. *Organizational Psychology Review*, 2017–05, Vol.7 (2), 99–121.

Lindén, J. 2010. Kutsumuksesta palkkatyöhön? Perusasteen opettajan työn muuttunut luonne ja logiikka. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8001-0> (Luettu 22.2.2021)

Linderborg, H., Blomster, P., Tyni, S. & Muiluvuori, M-L. 2012. Laatu-aikaa vankilassa? - Tutkimus vankilaelämän laatuun vaikuttavista tekijöistä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2012. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6Cf08G4co/1_12_Laatu-aikaa_vankilassala.pdf (Luettu 27.4.2020)

Malin, V. & Riivari, E. 2018. Mielekkyyttä työhön: esimerkki korkeakoulukontekstista. Teoksessa Naumanen, P. & Liesivuori, J. (toim.) Valmiina työelämään! : visioita ja näkökulmia työhyvinvoinnista ja työelämävalmiuksista sekä menetelmiä niiden kehittämiseen. VALTE-hanke; Turun yliopiston Tulevaisuuden teknologioiden laitos.

Martela, F. & Pessi, A. 2018. Significant Work is about Self-Realization and Broader Purpose: Defining the Key Dimensions of Meaningful Work. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00363> (Luettu 27.4.2020)

Martela, F. & Steger, M. F. 2016. The three meanings of meaning in life: Distinguishing coherence, purpose, and significance, *The Journal of Positive Psychology*, 11:5, 531–545. DOI: 10.1080/17439760.2015.1137623 (Luettu: 22.2.2021)

Naumanen, P. 2018. Työterveys, ammattitaito ja motivaatio. Teoksessa Naumanen, P. & Liesivuori, J. (toim.) Valmiina työelämään! : visioita ja näkökulmia työhyvinvoinnista ja työelämävalmiuksista sekä menetelmiä niiden kehittämiseen. VALTE-hanke; Turun yliopiston Tulevaisuuden teknologioiden laitos.

Onnismaa, J. 2010. Opettajien työhyvinvointi. Katsaus opettajien työhyvinvointitutkimuksiin 2004–2009. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset, 1. https://www.researchgate.net/publication/314259763_Opettajien_tyohyvinvointi_Opetushallitus (Luettu 24.2.2021)

Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2019a. Opetusalan työolobarometri 2019. <https://www.oaj.fi/arjessa/tyohyvinvointi/tutkimustietoa-opetusalan-tyooloista/> (Luettu 25.2.2021)

Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2019b. Työhyvinvoinnin Fiilismittari. <https://www.fiilismittari.fi/uutiset/merkityksellisyys-ja-yhteisollisyys-kannattelevat-opettajien-tyohyvinvointia/> (Luettu 25.2.2021)

Opetushallitus 2012. Selvitystyö: Vankilaopetus Suomessa 2011. Opetushallituksen Raportit ja selvitykset 2012:2. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2018. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/2525358> (Luettu 6.5.2020)

Opetushallitus 2020. Vankilassa järjestettävä koulutus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vankilassa-jarjestettava-koulutus> (Luettu 26.4.2020)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Vankilaopetusta kehitetään – linjaukset vankilaopetuksen yhteisen toimintamallin käyttöönotolle. <https://minedu.fi/-/vankilaopetusta-kehitetaan-linjaukset-vankilaopetuksen-yhteisen-toimintamallin-kayttoonotolle> (Luettu 3.7.2020)

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2019. Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino

Rikosseuraamuslaitos 2017. Yhdistyneiden kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt. Nelson Mandela -säännöt. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/MZQ5slnl7/Vankeinhoidon_va776himma776issa776a776nno776t_1ow.pdf (Luettu 11.5.2020)

Rikosseuraamuslaitos 2020a. Opiskelu vankilassa. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/opiskelu.html> (Luettu 2.5.2020)

Rikosseuraamuslaitos 2020b. Riihimäen vankila. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/riihimaenvankila.html> (Luettu 2.5.2020)

Rikosseuraamuslaitos 2020c. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. https://www.rskk.fi/fi/index/perustutkinto_1/Tutkinnonosaamisalueet.html (Luettu 29.6.2020)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2013. Rikosseuraamuslaitos 2014. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf (Luettu 6.5.2020)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastollinen vuosikirja 2018.
Rikosseuraamuslaitos 2019.
https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/AWHmQGSQj/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2018_WWW2.pdf (Luettu 2.5.2020)

Ros, M., Schwartz, S.H. & Surkiss, S. 1999. Basic individual values, work values, and the meaning of work. *Applied Psychology*, 48 (1), 49–71.
https://www.researchgate.net/publication/228079327_Basic_Individual_Values_Work_Values_and_the_Meaning_of_Work (Luettu 11.5.2020)

Rosmilawati, I. & Suherman, S. 2019. Secret teacher: How prison educators play a role to develop individual agency among inmate students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 253. Atlantis Press.

Rosso, B., Dekas, K. & Wrzesniewski, A. 2010. On the meaning of work: A theoretical integration and review. *Research in Organizational Behavior*. Volume 30, 2010, 91–127. <https://doi.org/10.1016/j.riob.2010.09.001> (Luettu 4.5.2020)

Ryan, R. M. & Deci, E. L. 2016. *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: Guilford Publications.

Räsänen, K. & Trux, M-L. 2012. *Työkirja: Ammattilaisen paluu*. Kansanvalistusseura. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Salonen, A. O. & Tapani, A. 2020. Palkkatyön merkityksellisyys: ammatillisen aikuiskoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemuksia työstä. *Työelämän tutkimus* vol. 1, 30–43.

Sasky 2021. VANKKA -hanke. SASKY koulutuskuntayhtymä.
<https://sasky.fi/sasky/hankkeet/vankka/> (Luettu 27.3.2021)

Toiviainen, H., Kersh, N. & Hyytiä, J. 2019. Understanding vulnerability and encouraging young adults to become active citizens through education: the role of adult education professionals. *Journal of Adult and Continuing Education* 25(1), 45–64.

Veltman, A. 2016. Meaningful Work. Oxford: Oxford University Press.
<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=4707129>
(Luettu 26.2.2021)

Viitala, R. 2014 Henkilöstöjohtaminen - Strateginen kilpailutekijä. Edita Publishing Oy

Weiss, R. P. & South, N. 1999. Comparing Prison Systems: Toward a Comparative and International Penology. Current Issues in Criminal Justice 11 (1), 95–96.

WHO 2020. World Health Organization.
<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen> (Luettu 1.2.2021)

Äärelä, T. 2012. ”Aika palijon vaikuttaa minkäläinen ilime opettajalla on naamalla.”: nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan. Lapin yliopisto. Lapin yliopistokustannus <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-586-1>
(Luettu 11.5.2020)

LIITE 1. HAASTATTELUKUTSU

Hei,

Olen Noora Liimatta, kuudennen vuoden erityispedagogiikan pääaineopiskelija Turun yliopistosta. Työstän parhaillaan pro gradu - tutkielmaani, jonka aiheena on suomalainen vankilaopetus. Tutkimuskohteenani on vankilaopetuksen parissa työskentelevien henkilöiden kokemukset oman työnsä mielekkyydestä ja merkityksellisyydestä. Tutkimus toteutetaan laadullisin keinoin haastattelemalla.

Etsin tällä hetkellä vankilaopetuksen parissa työskenteleviä henkilöitä haastateltavaksi tutkielmaani varten. Haastatteluihin osallistuvat henkilöt voivat olla esimerkiksi opettajia, ohjaajia, koulutussuunnittelijoita tai opinto-ohjaajia, jotka työskentelevät aktiivisesti vankilaopetuksen parissa.

Haastattelut toteutetaan mahdollisuuksien mukaan joko kasvotusten tai etäyhteyksin videopuhelun välityksellä. Yhden haastattelun kesto on noin 1-1,5 tuntia. Haastattelun ajankohdat sovitaan henkilökohtaisesti syyslokakuulle. Haastatteluun osallistuville taataan täysi anonymiteetti koko tutkimusprosessin ajan, ja haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti heti tutkimuksen päätyttyä.

Mikäli Teiltä löytyy kiinnostuneita henkilöitä haastateltaviksi ja haluatte edistää tutkimuksentekoa, pyydän haastattelusta kiinnostuneita olemaan suoraan yhteydessä minuun sähköpostitse nohelii@utu.fi tai puhelimitse +358 40 5926455.

Mikäli tämä haastattelukutsu ei tavoittanut oikeaa tahoa, pyydän ystävällisesti välittämään tiedon eteenpäin tai vaihtoehtoisesti ilmoittamaan asiasta allekirjoittaneelle vastaamalla tähän sähköpostiin.

Liitteenä tässä sähköpostissa myös tutkielmani tiivistetty tutkimussuunnitelma.

Suuri kiitos avustanne jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Noora Liimatta

nohelii@utu.fi

+358 40 5926455

LIITE 2. HAASTATTELURUNKO

Haastattelun teemat ja avustavia kysymyksiä pohdittavaksi

Haastattelussa on kolme teemaa, jotka kaikki muodostuvat vankilaopetuksen ympärille. Teemat löytyvät lueteltuna alla muutamien apukysymyksiä kera. Keskustelu pyritään käymään näiden teemojen ympärillä, kuitenkin niin, että haastattelu etenee haastateltavan kertomusten ja kokemusten ehdoilla.

Teemat ovat seuraavat:

TYÖ VANKILASSA

Voit pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Mikä sai sinut kiinnostumaan vankilassa työskentelystä?
- Entä mikä sai sinut hakeutumaan nimenomaisesti vankilaopetuksen pariin?

VANKILAOPETUS TYÖNÄ

Voit pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Minkälainen on tavanomainen työpäiväsi vankilassa?
- Millaisia opiskelijoita sinulla on?
- Millaisessa työyhteisössä ja -ympäristössä työskentelet?
- Mikä työssäsi tuntuu haastavalta? Entä mikä työssäsi on parasta?
- Koetko pystyväsi vaikuttamaan työnkuvaasi?

VANKILAOPETUS JA SEN MERKITYS

Voit pohtia esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Mitkä asiat motivoivat työssäsi?
- Miksi haluat työskennellä vankilaopetuksen parissa?
- Millainen merkitys opetuksella on sinulle?

LIITE 3. TIETOSUOJAILMOITUS

Tietosuojailmoitus

Tietosuojailmoitus *Vankilaopetus - Työntekijöiden kokemuksia opetustyöstä ja sen merkityksellisyydestä* tutkimukseen osallistuvalla

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä tutkittavan ole pakko toimittaa mitään tietoja. Tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää.

Tutkimukseen osallistuvilla taataan täysi anonymiteetti, ja tutkimusaineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä.

- Tietosuojailmoitus on toimitettu suoraan tutkittavalle
- Olen ymmärtänyt tietosuojailmoituksen tiedot ja haluan osallistua tutkimukseen

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

LIITE 4. Näyte analysoinnissa käytetystä taulukoinnista

Työn merkityksellisyyden ulottuvuus ja siihen liittyvä esimerkki-ilmaus

| Diskurssi | Työyhteisön merkitys | Kollegiaalinen tuki | Tiedonkulku |
|--------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Yhteenkuuluvuuden tunne | <i>"se on aina ollut ihanaa et mulla on täällä työyhteisö, josta mä saan tukea ja ihan niinku kuulun porukkaan." (H3)</i> | <i>"se, että tota tässä on työkaveri jolta voi aina kysyä. Ja että jonka kanssa pystyy sillä tavalla neuvottelemaan, et ku on itellä semmonen olo et hohhojaa, et nyt ei enää jaksa, että mitäpä tässä tekisin. Ni se, että pystyy työkaverin kanssa puimaan sitä läpi." (H5)</i> | <i>"Et tieto kulkee täällä sillä tavalla et vartijat kertoo vangeille ja vangit kertoo sitten meille" (H7)</i> |
| | Vankilaopetus vs. siviiliopetus | Opetusympäristö | |
| Vankilaopetuksen luonne | <i>"Ihan normaalit opettajan kesälomat... Semmonen paine, mikä yläasteella tai lukiossa on sen substanssin oppimisesta, ni sehän meiltä puuttuu" (H1)</i> | <i>"pitää pystyä luottamaan opiskelijaan, mutta sitten on myös toinen juttu, ettei saa ihan sataprosenttisesti luottaa, vaan täytyy olla se terve epäily ja muistaa se ympäristö, jossa ollaan" (H2)</i> | |
| | Työntarve | Palkkaus | Ammatti-identiteetti |
| Työtä on tehtävä | <i>"Minä oon tullu ihan työn perässä --- et ei oo paljon vaihtoehtoja" (H5)</i> | <i>"kyllähän tää työ on palkkauksellisestiikin motivoivaa" (H2)</i> | <i>"kyllähän se ammatti-identiteettikin on se opettajuus, opettaja, ainaki jollaki tasolla" (H7)</i> |